

ԾԱԶԻԿ

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԹ

16^{րդ} ՏԱՐԻ. — ԹԻՒ 36. (573)

9 ՀԱՅՏԵՄԲԵՐ 1903

ԲՈՎԱՆԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մատուցակի Ազգայնագրիչը

Մ. ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ

Խաղաղության Կնիքը (Տեսութիւն մը)

ՌՈՒՐԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Մարտիկի Մարտիկի մէջ (Վէպ)

ՉԱՊԷԼ ԵՍՍՅԵԱՆ

ԳՐԱՆԻՒՆ

Հուրեր Զանազան և Զարմանազան

ԱՅԻՍՏՐՈՒՄ

«Կայնէ Մեծնաւն» (Նորակէպ)

ԹԵՂԻՍԻ

Հ. Արսէն Բագրատունի

ԴՐ. ՄԱԼԻԱՍ

ՆՈՐ ԳԻՐԿԵՐ

Etude sur la Nature humaine

ԵՐԵՒԱՆ

ԻՆԶ ԿՐԿԱՆ ԲՈՒՅՆԱՆԵՐԸ

Գանիլը

ՏՈՔԻ ԱՐԿՈՆ

Զարուժումը

ՏՈՔԻ ՄԻՇԷԼ

ԳԱՂԱՔԱՆԱՆ ՇԱՐԱՐԵՐԹ

Նամակ կամ որ եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել խմբագրութեան Կալարա, Բուրսումլու Խան քիւ 7

درءادۀ ده غلطۀ ده قورشونلو خاندۀ نومرو ۷ زاغیک

RÉDACTION DE LA REVUE „DZAGHIK“ Kourehoum Han, N. 7, Galata, Constantinople.

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԶԱԿԱՆ ՊԻՏՈՅԻՑ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1886ԻՆ

ձեյալ պէյ խան քիւ 8, Կ. Պոլիս

Ա. ՏԻՐԱՏՈՒՐ

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ

{ Լիւմբիւրի և Ժուկիայի ֆրանսական բաժնետերեր և թղթերու :
Անգլ. և ֆրանսական ձեռքի և ոտքի յուսանկարչական գործիքներու :
Ամէն տեսակ պարզ և բնօրինակ քարթիկներու և զեղերու, եւլն, եւլն :

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ ԱՏՈՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ՊԻՏՈՅԻՑ ԱՆԴԼ. ԱՇ ԷՆՏ ՍԵՆՍ ՏԱՆ

(26)

7—52

ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊԱՀ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՎԻՔՐՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ ԱՊԱՀԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԵՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԳՐԷ

Ունի կեանքի, օժիտի, արկածի, ցմահ թռչակի ճիւղեր

**VICTORIA
DE
BERLIN**

ՎԻՔՐՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ, Կեանքի ապահովագրութիւններ ունի թէ՛ բժշկական
քննութեամբ և թէ՛ առանց բժշկական քննութեան
Առանց բժշկական քննութեան եղած կեանքի ապահովագրութիւններուն վճարումները
չաբաթական մասնավճարներով տեղի կ'ունենան, սկսեալ 5 զրուցէն

Ապահովագրեալ գումար 1902ին Ֆր. 1,244,457,577

Պահեստի գումար 1902ին » 451,284,214

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

Լիազօր Ընդհ. Ներկայացուցիչ

ՄԻՀՐԱՆ ՍԻՆԷՄ ԴԱԼՖԱՅԵԱՆ

Օսմ. կայս. Պանքա Բրեւի Լիոնէ

Պոլիս, Քաղաքընդուն խան, քիւ 45 եւ 45 Կ.

Հաստատուած 1853 20 սեպտեմբ. ար.
քայական հրովարտակով և ուղղակի կա.
ռավարութեան հսկողութեան ներքեւ :

(1)

14—52

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱԳԱՅԱՆ

Չեք քիս տրի ու ուտրի եւ մեքի մի սնգամայն մեքեմաներ կը գտնուի:

Սինգերի մեքեմաները կը ծախուին մի միայն Սինգեր Բնակարանէն Վաճառատանց մեզ:

ԳՐԱԳԱՆԻՆԵՐ

ԳՐԱԳԱՆԻՆԵՐ

ԲԵՐԸ.	1. Մեծ փողոց, Պոստալի գէ. թ. 343 և 343 կրկին՝
	2. Մեծ փողոց Կալաթա Սէրայի կիսին գէ. թ.
ԿԱԼԱԹԱ.	1. Սինգեր խան. Թիւրքիյն Խոտեր.
	2. Գարաքէօ, Թրամիկիյն Կալարանիյն գէ. թ.
ՊՈԼԻՍ.	1. Սուլթան Զամամ. թ.
	2. Սուլթան. Եղիտ Թրամիկիյն Կալարանիյն գէ. թ. 13.
ՍԿԻՏԱՐ.	Չարչը Պոլս. թ. 120.

Գասերը եւ նորոգութիւնք ձրի.

Կասաբէալ Երախատորութիւն:

(9) 12-52

Մաս ածիւղեր գաւառաց բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնա. բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ դէշ տե սակէ մեքենայ մը անվերջ դժգոհութեանց եւ տաղտուկի ազդիւր մըն է:

Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՛

Ս Ի Ն Կ Է Ր

ՀԱՅՔԱՅՔԻՉ ԿԱՅՍ. ՓԱԼԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Co

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան աւելն աւելի կատարելագործուածը, հաստատուելու եւ դիւրագործածելին ըլլալուն ըզր յնգակ աշխարհի մէջ՝ ամէն ոք Սինգերի մեքենաները կը գնէ:

ԳԱՐԱԳԱՆ ԵՂԲԱՐԲ

Վաճառատուն Երմեալ 1874ին

ՄԵԾ ՄԹԵՐԱՆՈՅ

Հասանկարչ սկան պիտի ից

Գուլէ Գաբու 675 - 677

ՍԻԻՔԵՐԻՐՈՒԼ

Բերա, Մեծ փողոց 398

Արծաթի ժէլաթին-Պրո-

միւրով բլաքներ և խոզիկեր

A. Lumière & ses fils

Ilford & Barnet

Ամէն վաճառանկով օպտէք-

թիւներ, Բազմէնի քրտաք-

ներ եւ ֆիլմեր

Աշխատութիւնք

ամաքեօմերու համար

(19)

10-13

Սինգերի Բնակարանի կողմէն վաճառուողները կը գտնուին Բերա, Մեծ փողոց 343 և 343 կրկին, Սարգիս Պէլ

ԲԱՆ ԶՐԱԳՈՅՆ ԿՈՐԺՈՐԱՆ

(ՊԱՐՏԻԶԱԿ)

Վաճառարանիս նպատակն է ապա միջնակարգ հիմնական կրթութիւն մը, ինչպէս նաեւ Սինգերի մեքենան ու Լումիէի մեքենան (High School) ծրագրին: Նոյն տոնն ալ, սա կայս, նկատի առնելով երկրին պահանջները՝ մասնաւոր ինքնաք կը տարախ տոնմային ու Պետական լեզուներու եւ գրականութեան, ինչպէս նաեւ Ֆրանսերէնի: Ասէնքը պզտիկ կարգերէն սկսելով՝ կարող մը գասեր կ'աւանդուին անգլիերէն լեզուով, որպէս զի բոլոր աշակերտները կանոնաւոր ընտելան Սինգերի մեքենան: Տնօրէնը Տ. Գ. Զեւարա կ'աւանդէ տոմարակալութեան դասը, որ մասնաւորապէս կը խորհրդէ ընթացաւարտները գործնական կեանքի: Առողջապահութեան դասը կ'աւանդէ վարժարանին բժիշկը որ միանգամայն մօտէն կը հսկէ բոլոր աշակերտներուն առողջութեանը վրայ: Գիտական ճիւղերու դասախօսութիւններն արդիւնաւորելու համար՝ վարժարանը ունի պիտանի ու անհրաժեշտ գործիքներու ընտիր հաւաքածոյ մը:

Նորակառոյց նպատակաւոր մար շէնքը եւ նորատաղ ընդարձակ հողերը՝ ամէն ժամանակ աւելի նպաստաւոր են աշակերտներու հանգստութեան եւ առողջութեան, դիպր ըլլալով արդէն հանրաժան թիւ իր մարտը օգուլն ու զեղեցիկ տեսարաններով:

(7)

12-13

Կ'ԱՄ ՍԻՆԳԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ միակ գործին խոսող եւ երկու ճիւղ ընտելան ձայնով շինուած ԿՐԱՄ ՍԻՆԳԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ կողմէ: ԿՐԱՄ ՍԻՆԳԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ կը կեղծուէ կը զանազանութիւն ամուր կատարելապէս կ'արտադրէ մարդուն ընտելան ձայնը:

Կրամ Ֆոնի Երկաթաշէն Թուրքիոյ համար S. WEINBERG Բերա, Մեծ-Փողոց, թիւ 474:

Մեծ զանազանութիւն ամէն լեզուէ եւ տեսակէ եղանակաց ըլլաքներու: Գաւառներէ յանձնարարութիւններ կ'ընդունուին:

(16)

10-52

AU TIGRE

ԱՇԽԱՏԱՆՈՅ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԿՈՇԻԿԵՐՈՒ

Ս. ՔՐԻՍՏՈՒՐՈՒԼՈ ԵՒ ԸՆԿ.

Բերա, Մեծ-Փողոց, Թիւ 246, Կալաթա Սէրային դէմ

Տիկնաք եւ Տնարք.

Մի՛ գնէք Չար կոշիկները, առանց անգամ մը հանդիպելու վաճառատան, որ պիտի գտնէք ամէնէն աման, դիւրացիուն եւ վերջին նորաձիւն թիւամբ ամէն տեսակ կոշիկներ:

Չարձ՝ յարգանք

Ս. ՔՐԻՍՏՈՒՐՈՒԼՈ ԵՒ ԸՆԿ.

Յ. Գ.

Արանց համար քո կրտսէ կոճակով	60	ընչ.
» » » կապով	60	»
» » լուսթրին պոթ	60	»
» » ամեր. վիտլա կոճ.	60	»
» » » կապով	60	»

Չափու վրայ շինուած կոշիկներու համար փոքր տարբերութիւն մը կ'առնուի (24)

7-13

Գծագրիչ-նկարիչ մը, վկայեալ Դեղարուհատից վարժարանէն եւ Ուսումն. Խորհուրդէն, պատրաստ է այցելութեամբ դասեր տալ թէ՛ դպրոցներու եւ թէ՛ տուններու մէջ:

Դիմել Սմբատ Դաւթեանին, Խորասան հեան խան, Սիրքէճի:

ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱՆԳԱՅԵԱՆ

Պատրաստած է հետեւեալ նոր դասագրքերն, ժանկավարժական նորագոյն մեթոտներու համաձայն, զիրարացնելու համար Ուսումն. Խորհրդոյ Կրթական Ծրագրին դործադրութիւնը:

1. ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑՔ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՁՈՒԻ. ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ-ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ, Բնական եւ զիւրադոյն մեթոտ կարգալ գրելու: Գիր եւ ընթերցում համընթաց: Խոշորագիր 1 1/2 դր.

2. ԻՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Դասագիրք Ընթերցանութեան եւ բնական ու բնապատմական նախնական ծանօթութեանց 3 դր.

3. ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ-ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ ՖԷՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵՁՈՒԻ, Դիւրուսոյց մեթոտով: Տղայոց եւ չափահասներու համար 1 1/2 դր.

4. ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ. Պատկերազարդ. Յատկազոյցով եւ Աշխարհացոյցներով: Մանկապարտէզ-Մաղկոցներու, Նախապատ. կարգերու եւ Տարր. Դասընթացքի Ա. տարւոյ համար: Դ. տիպ հիմնովին բարեփոխուած 2 1/2 դր.

5. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ Տարրական Դասընթացք (Ա. եւ Բ. տարի). Պատկերներով եւ Աշխարհացոյցներով. Բ. Տպագրութիւն բարեփոխուած (Մամուլոյ Ներքեւ) 2 1/2 դր.

6. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԻՆ Դասընթացք (Հրատարակելի):

7. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ Բարձ. Դասընթացք. Պատկերազարդ. Բնական եւ Քաղաքական. Ճոխ ծանօթութիւնք աշխարհի հինգ մասանց Բնական եւ Ծարտարագործական արտադրութեանց եւ Վաճառականութեան վրայ: Մեծագիր. Երես 200 6 շրջ.

8. ՀԱՄՐ ԱՇԽԱՐՀԱՅՈՅՑՅԵՐ, Աշխարհագրութեան եւ գասերու վարժութեանց համար. հատը 10 փարա. 190 հատը 20 շրջ.

9. ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ, Պատկերազարդ. Մանկապարտէզներու, Մաղկոցներու եւ Նախապատրաստական կարգերու համար 3 շրջ.

10. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Տարրական Դասընթացք. Ա. տարի 4 շրջ.

11. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Տարրական Դասընթացք. Բ. Տարի 4 շրջ.

12. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Միջին Դասընթացք Դ. Տարի 4 շրջ.

13. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Միջին Դասընթացք. Դ. Տարի 4 շրջ.

14. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Բարձր Դասընթացք. Ե. եւ Զ. տարի 10 շրջ.

15. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Ընդարձակ տեսական եւ գործնական 15 շրջ.

16. ԱՐՈՒԵՍ ՏՈՄԱՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ եւ Վաճառականական Դիտելիք. Պարզ առումը եւ կրկնառումը: Ամէն մարդ կարող է ինքն իրեն սովորել կարճ ժամանակի մէջ: Վարժարանաց համար յարմարագոյն դասագիրքն է իւր համառոտութեամբ, պարզութեամբ եւ զիրուսոյց մեթոտով 6 շրջ.

17. ՆԱԽԱՏԱՐԵՐԻ Գործնական Երկրաչափութեան եւ գծագրութեան. Տարրական եւ Միջին Դասընթացք. 125 պատկերներով 5 շրջ.

18. ՏԱՐԵՐԻ Գործնական Երկրաչափութեան. Բարձր. Դասընթացք Ա. Տարի. 264 պատկերով 6 շրջ.

19. ՏԱՐԱԿԱՆ ՍԿԶՐՈՒՆԻ ԴՐԱՀԱՇՈՒՆ

ԻՈՅ. Թուաբանական խնդրոց լուծմանը համար կիրարկուած. Պարզ բացատրութիւններով 3 շրջ.

20. ՆՈՅՆԻՆ ԲԱՆԱԼԻՆ Ի պէտս Ուսուցչաց. Կը պարունակէ Աշակերտաց Դրքին բոլոր հրահանգաց եւ խնդրոց լուծումները 3 շրջ.

Դիմել հեղինակին եւ կամ գրավաճառներու 7-26

ՓԱՆԳԱՅԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

ԳԻՇԵՐՈԹԻԿ ԵՒ ՅԵՐԵԿԵԱՅ

Կ. Պալիս, Գաղղ Գիւղ, Մեծօրիւտար Հաստատուած 1901 Մայիս 1ին ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԱՂԶԿԱՆՑ

Մանկապարտէզ եւ նախակրթարան երկուսեւ

Գործնական կեանքի արդի պահանջուններուն համապատասխան կերպով եւ զիրուսոյց մեթոտներով կ'ուսուցուն Հայերէն, Ֆրանսերէն, Թուրքերէն, Անգլիերէն լեզուները, Կրօն եւ Հայ. Եկեղեցւոյ պատմութիւն, Թուագրիտութիւն, աշխարհագրութիւն, Առողջարանութիւն եւ բնական գիտութիւնք, երկրաչափութիւն, զըծագրութիւն, առանին տնտեսութիւն Զեւագրութիւն եւ Կար, Զեւագործի աշխատանքները, Դաշնակ եւ Զուլթակ: Բարոյական կրթութեան, բարեկրթութեան եւ լաւ նկարագրի կազմութեան իրականար հոգածութիւն: Ֆրանսերէն խօսակցութեան մասնաւոր վարժութիւնք՝ զըզրոցական ամբողջ շրջանին մէջ, ընդհանրութեամբ ֆրանսացի միայուն վարժութեան մը: Մասնաւոր հոգածութեան առարկայ են նաեւ ձեռական աշխատութեանց եւ երաժշտութեան ճիւղերը: Զուլթակի դասն ստանձնած են երկու նշանաւոր ջութակահարներ, իտալացի Մ. Բէրինո Կալլո եւ Սինանեան Էֆէնտի: Դիշերթիները կը վայելեն բնականական կատարելաւ ինքնով եւ հանգստաւ թուլթիւն: Վարժարանն ունի նաեւ իր մասնաւոր բժշկար, որ յաճախ կ'այցելէ ու տղայոց առողջութեան վրայ կը հսկէ: Վարժարանին տպեալ Յայտագիրը, որ ի մէջ այլոց կը պարունակէ նաեւ ընդունելութեան պայմանները, փափաքողներուն կը զրկուի Աշակերտաց վերամուտը տեղի պիտի ունենայ Օգոստ. 25 Բշ. օր, իսկ կանոնաւոր դասուանդութիւնք պիտի սկսին Սեպտ. 1 Բշ. օր: Բանակցութեան կամ աւելի մանրամասն տեղեկութեանց համար զիմել ի վարժարան առ Տեղութիւնն, աւելն օր մինչեւ Կէս օր, իսկ Կէս օրէ յետոյ ժամը 6էն 10՝ կարելի է զիմել նաեւ Մեծ Նոր Խան, վերի յարկ, թիւ 55 գրասենեակն:

5-26

“AU TALON D'OR,”
O ԹԱԼՈՆ Տ'ՕՐ

ԲԱՐԻՉԵԱՆ ԿՕՇԻԿՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
ԳՍՈՒՈ ԱՇՆԱՄԵԱՆ
ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐ
ՊԱՏՐԱՆՑ ԵՒ ԶԱՓՈՒ ՎՐԱՅ
ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՅ ՀԱՄԱՐ

Նաեւ կաղերս Գաղղ պատրաստուած կալարաւ, վոյվուտ վաղցոց, քիւ 10Յ

Ծառակտոր ու վերջին նորաձեւութեան համաձայն կօշիկներու յանձնարարութեան համար, մանաւանդ չափու վրայ չինուելիք, — կ'արժէ անգամ մը այցելել տուն վաճառատունը:

(31)

3-26

ՅՈՎՍԷՓ ՊԱՆՊԱՆԵԱՆ
(ՄԵՂՐՈՒՆԻ)

Ա.Ս.Ս.Մ.Ա.Ր.ՈՅԺ.

Մուգաֆէրիէ Հիւանդանոցին եւ Պարսկական Վարժարանին

Բերա, Մեծ Փողոց, Թագսիմ, քիւ 61
Զըրաֆեան արաւքման

Պալպալեան ամէն օր ակոյայի ամէն տեսակ հիւանդութիւններով տառապողները կ'ընդունի, իսկ Ուրբաթ, Կիրակի եւ Երեքշաբթի մինչեւ ժամը 5: Դիշերուան ու եւ ժամուկ կարելի է զիմել: Պալպալեան կ'երաշխաւորէ իր լեցուցած ողջ շինած ակոյաները: Ճորեկները ակոյաքաշի տալու համար որոշ վարձք մը չկալքաշի տուողին կ'արժէ կախեալ է:

Աղգեսներուն մըի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՕՐԱՅՈՅՑ

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ
1904

Գ. Պաղտասարեանի սոն ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՕՐԱՅՈՅՑԸ, որ իր երկարամեայ կանոնաւոր հրատարակութեամբ հաստատուն համբաւ մը ունի, յառաջիկայ տարուան համար ի լոյս բնծայուած է չա'տ աւելի ճոխ բովանդակութեամբ մը որ ամէն կարգի ընթերցողներու համար շօտակար ու շահեկան կը դարձնէ զայն:

ԳԻՆ 3 ՂՐՈՒՇ

Յաւելումը ի մէջ այլոց հետեւեալ նիւթերը կը պարունակէ:

Բարոյալիկար, Ընտանեկան, Հարցարան, Ոռողջապահական Բերական, Բժշկական Պատմական, Կենսագրական, Գիտական Գիտեր, Երկրագործական, Զուարճալիք, Վիճակագրական:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԱՅՈՅՑԻՆ Համառօտն ալ հրատարակուած է վիճակագրական կարեւոր ծանօթութիւններով: Վաճառման կեդրոնատեղի, Յ. ՄԱՏԹԵՍԵԱՆ թղթավաճառանոցը, Ֆինճան, ճրար Եղեղ: Կ. Պալիս:

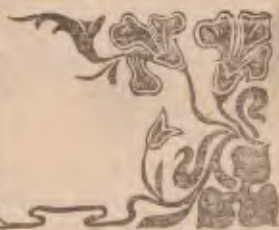

ՀՈՒՆՏԻ ԱՆԳՎԻՆ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Վաճառատունն օր հաստատուած է Եալաթա, Բեշլմիզ Բազար Զինճիրի իւան թիւ 18, իր բոլոր լաճ օխորդներուն կը ծանուդուէ թէ լաճ կիւ, կակաշի, նարկիզի եւ ուրիշ բազմաթիւ ծաղիկներու հոնտը բերելու տալով է, որպէս զի յառաջիկայ ձմեռն ամէն օր կարենայ զարգարել իր սայլոնը Գիշերու եւ մանրաճանտութեան համար զիմել մեր գրաքոյցակին, թիւ 9 ասուած մէջ նշանակուած գիշերը 15/10 զեղջուած են:

ԾԱԶԻԿ

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐՐ

16^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻՒ 36 (573)

9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1903

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԻ «ԾԱԶԻԿ»-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՅԱՐԱՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԱԽԱՌՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱՐ, ԽԱՐԵԿԱՆ 60. ՎԵՃԱԺԱՆԱՅ 20 ԳՐԸ. — ԿՈՒՍՈՑ ԽԱՐԵԿԱՆ 50 ՎԵՃԱԺԱՆԱՅ 25 ԳՐԸ. — ԱՐՏԱՍՈ ՀԱՍՆԻ ԲԱԺԱՐ, ԽԱՐԵԿԱՆ 14. ՎԵՃԱԺԱՆԱՅ 7 ԳՐ. — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԿՐ ԱԿՏԻՆ ԿԱՆՈՒ ԱԿՏԻՆ: — ԶԵՆՔԻ ԲԱԺԱՐ 40 ՓԱՐԱՅԻ ԿՐ ԺԱՄԱՆԻԿ:

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԹԵ՛ ԱՆԿԼՈՍԱՔՍՈՆ

Մեր թերթերուն խմբագրականները գրեթե միշտ, մեր համայնքի կեանքին այս կամ այն կողմին հետ առնչություն ունեցող խնդրոց շուրջ յայտնուած դժգոհութիւններ են. այս կէտին մէջ ոչ մէկ թերթ ցարդ բացառութիւն մը կազմած է մասնորոն հետ բազմաթիւ Դժգոհութիւն՝ մեր գաստարակութեան եւ զպրօքներու անբաւականութեան վրայ, դժգոհութիւն՝ անհատներու ընկերային առաքինութիւններէ զուրկ ըլլալուն նկատմամբ, դժգոհութիւն՝ միակողմանի եւ վատաբանող գաղափարներու մասին, որոնք այնքան ժողովրդականացած կը թուին ըլլալ, զժգոհութիւն անոր համար որ զբողման որ եւ է ճիշդ մը մէջ կորուլի եւ ձեռնբերէ ոգով մարդիկ այնքան սակաւ են, զժգոհութիւն՝ սխալ ըմբռնուած հետեւաբար կիսով կամ ամբողջովին վիժած գործնական եւ մտքի մարդոց փառքներուն համար, վերջապէս զժգոհութեան խաղը որ իր բոլոր ելեւէջներովը կը լսուի մեր թերթերուն մէջ: Երբեք աւարդար չեմ գտնել յայտնուած զժգոհութիւնները, որոնք իրական թերութիւններ ի վեր կը հանեն. ինչ որ սակայն ուշագրաւ է ամէնէն աւելի, յայտնուած զժգոհութեանց ապարդիւն անցնիլն է. որովհետեւ մինչեւ այսօր, ըստ իս մէկը հետամուտ է մեր կրթական, բարոյական եւ գրական թերութիւններուն մէկ բանաւոր դարմանը փնտռելու:

Ես այն համոզումը ունիմ թէ մեր համայնքի թերութիւններէն խիստ չատր արդիւնքն է այն մտաւորական ազդեցութեան, որուն յարստեւ կերպով ենթարկուած ենք մէկ դարէ ի վեր մանաւանդ եւ որուն ներքեւ կը գտնուինք ցարդ: Փրանսական միտքը եղած է, ըստ իս, որ մեզ միակողմանիներ դարձնելու չափ կաշկանդած է նաեւ մեր գործելու եւ ռանգը եւ ձեռնբերէցութեան ոգին: Ասով չեմ ուզեր սակայն թշնամի մը նկատուիլ Փրանսական միտքին որ բազմաթիւ մնալու վիճակուած արդիւնքներ ունի գի-

տութեանց, արուեստից եւ գրականութեան եւ ոչ ալ տղէտ մը այն վեհանձն նկարագրին ու ազնուական ոգւոյն որովք Փրանսացին կը յատկանշեն մարդասիրական ու բարոյական տեսակէտով մը:

Ըսի թէ մենք, թրքաւայերս տարապահակ կերպով ֆրանսական մտաւորականութեան ազդեցութեանը ներքեւ գտնուած ենք ամբողջ դար մը տեւողութեամբ, եւ մեր մտաւորական, գրական ու բարոյական զարգացումը մէկ տկար, հեւքոտ ցոլքը եղած է ֆրանսականին: Փրանսական ազգը իր տոմային շատ մը թեթեւ կողմերուն քով ունեցած է առաքինութիւններ ալ որոնք զինքը մեծ ազդ մը բրած են ճշմարտագէտ: Մեր համայնքը սակայն ֆրանսականին հետ իր մտաւորական հաղորդակցութեանը միջոցին, առած է այս վերջինէն ինչ որ անոր թերութիւնն է աւելի, եւ այս կերպով ֆրանսական թերութեանց ազդեցութեան ներքեւ, մեր մէջ գոյացած են մտաւորականութիւնը ներկայացնող սերունդներ, որովք զժախտաբար՝ իրականութիւն է ըսելը թէ՛ մտաւոր անարիւնութիւնն է մը տառապած են: Փրանսական ազգին եթէ նոյն իսկ առաքինի կողմերն ալ ընդօրինակողները ըլլայինք, նորէն սխալ պիտի ըլլար մեզի համար միայն ֆրանսական մտաւորական ազդեցութեան ենթարկուելը եւ բոլորովին անգիտանալը անկոսաքսոն մտաւորականութիւնը որ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ, Փրանսան ալ միասին առնելով, կարեւորագոյն դերը ստանձնած է, ժողովուրդներու նիւթական ու բարոյական բարդաւաճման տեսակէտով: Այսօր Փրանսացիներն ալ աւելնէն աւելի զժգոհ են ինքզինքնուն եւ ֆրանսական արդի մտաւորականութիւնը մեծապէս կ'ենթարկուի դերման, անգլիական եւ հիւսիսի ժողովրդոց մտաւորական ազդեցութիւններուն: Ուրեմն աւելնէն վեր խնդիր մըն է որ երբ նոյն ինքն Փրանսացիները կ'ըմբոստանան ֆրանսական մտքի հակումներուն դէմ եւ

կ'ուզեն որդեգրել ինչ որ գերազանցապէս գերման եւ անգլիական մտքի յատկանշներն են կարծեմ թէ մենք նոյնիսկ չափազանց ուշացած կը նկատուինք ֆրանսական մտաւորականութեան ազդեցութիւնը մեր վրայէն գէթ մասամբ թափած չլլալուն համար:

Երբ բոլոր ըլլալ պէտք է՝ Փրանսական կ'երթան մերենները, երբ փաստաբան ըլլալ կ'ուզեն Փրանսա կը զիմեն, երբ քաղաքական հետեւելու համար Փրանսա կը վազեն, Փրանսա է վերջապէս այն վայրը ուր նախաւորաբար կը զիմենք որ եւ է մասնագիտութեան մը հետեւելու համար: Ինչ տարի անընդհատ ֆրանսերէն կ'ուսուցանենք մեր տղոց, 4 տարի նախակրթարանին մէջ եւ 5 տարի երկրորդական վարժարանի մէջ, մեր գեղեցիկ զպրօքները միակողմանի եւ թերի հետեւութիւնն է ֆրանսականին, մեր թերթերը առջի օրէն ֆրանսական տիպարի վրայ կազմուած են, ամէն գիտութեանց մէջ մեզ համար հեղինակութիւնները ֆրանսացիներն են անպատճառ. ֆրանսական լեզուն է մեզ համար ամէնէն գեղեցիկ հնչողը, ֆրանսական գրականութիւնն է ամէնէն կատարելը, ֆրանսական արուեստներն են անգերազանցելի: Վերջապէս ֆրանսական ըլլալ, արդէն, արժանիք մը կ'ենթադրուի մենէ, ըլլալ այն ձեռքի թէ մտքի արտադրութիւն մը եւ կամ բարոյց հաստատած մը:

Մտածման եւ ըմբռնելու նոյն ուղղութեամբ է որ կոչու կը գտնենք ինչ որ հակառակն է ֆրանսականին. կ'անարգենք այն ծանրութիւնը որ ֆրանսական յատկանշ մը չէ եւ որ սակայն տոկուն (solid) նկարագրէ մը կը բղխի, կը խնդանք անգլիական թէ եւ միայն երեւոյթով ցրտութեան վրայ եւ կ'անգիտանանք թէ որ եւ է գործի մը ատեն, յաջողելու համար հաստատ որոշողականութիւնը անբաժան է Անգլիացիին, մեր մտաւորական մակերեսային զարգացման մէջ չենք ընտելանար գերման ուսումնասիրելու խո-

բաժնավորմանը կերպին եւ շահամուտութեան
կը վերադարձնէր Գերմանացիին յամառ ու
տակուն աշխատութիւնը: Ֆրանսայէ
դուրս, առանց կամ նուազ սպէսներ եւք
անկյոստքսոն կամ հիւսիսի երկրներու
մատուցողութեան, բարոյական եւ բնկե-
րային պայմաններուն ու արդեանց
ծիշտ ինչպէս Գերմանացի մը, ինչ երկրին
սահմանէն դուրս գտնուած ամէն բանի
մասին անզէտ է ընդհանրապէս: Ֆրան-
սայի մէջ եղած պղծիկ իրողութեան մը
կը հետեւինք իր բոլոր մանրամասնու-
թիւններով, միեւնոյն Անկյոստքսոն երկրի
մը մէջ եղած կարեւոր ձեռնարկ մը կամ
զարգացման շաղկին մէջ առնուած նոր
քայլ մը հաղիւ թէ կը համարուի մեզ իր ա-
մէնէն վտիւ ձեռքին ներքեւ:

* *

Մեր ինտուիւսիոններէն շատերը պիտի
դիմանան ինչ եթէ Ֆրանսական մտաւո-
րականութեան միջեւ այսօր մեր վրայ
ունեցած ուղղութեան ազդեցութիւնը տա-
կաւ մտածմանը Անկյոստքսոն ցիւղին գըլ-
խուսը ներկայացուցիչներուն՝ Գերմանա-
ցիներուն եւ Անգլիացիներուն մտաւորա-
կանութեան ազդեցութեան աւելնալովը:
Անկյոստքսոն ցիւղը վարպետը կը նկատու-
ի տուտ ամբողջ քաղաքակիրթ աշ-
խարհի մտաւորականութեան, ուրեմն ինչ
օգուտներ կրնայինք քաղել ծանօթմանա-
յով հիմնապէս այդ ցիւղին մտաւորական
գործունէութեանը: Ատիկա մտաւորական
ու բարոյական թարմ հոսանք մը պիտի
բլլար մեզ համար որ ամենամեծ հաւա-
նականութեանը պիտի քշէր տանէր ինչ
որ Ֆրանսական մտաւորականութեան ազ-
դեցութեանն մնացած էր իրր տնօգուտ
մաս:

Աւջի օրէն մեր դպրոցները պատճառ եւ
դաժ են զիստաւորաբար Ֆրանսական մտա-
ւորականութեան մեղի համար անքան
տիրական դառնալուն եւ իրր օտար լեզու
աւանդած են ու միջեւ այսօր կ'աւան-
դեն միայն Գերմաներէնը, որով տղան ալ
միայն Գերմաներէն լեզուի հմուտ իր միտքը
կը անուցանէ Ֆրանսական հրատարակու-
թիւններով, Ֆրանսական բարքերուն կը
վարժուի, ու Ֆրանսականին ինքզինքը
մօտ կը զգայ ամէնէն տակիւ լեզուն է
առաջին միջոցը, որով համայնք մը կրնայ
իր ազդեցութիւնը ուրիշ համայնքի վրայ
տարածել: Արդ, Ֆրանսական մտաւորա-
կանութեան ազդեցութիւնն ալ այս կեր-
պով մօտ գտած է մեր մէջ: Ուսած ենք
Ֆրանսերէնը, առանց միեւնոյն ժամանակ
մասնաւոր ալ ուրիշ օտար լեզուի մը հե-
տեւելու եւ կապուած մնացած ենք Ֆր-
անսականին, որ զմեզ միակողմանի, հե-
տեւաբար եւ անպիտար բրած է շաղկի մը:

Որքան անհրաժեշտ է թաւր հոսանք
մը մեր մտաւորականութեան մէջ, արեւ-
քան անմիջական է անհրաժեշտութիւնը
որով մեր նախակրթարաններու մէջ Ֆր-

անսերէնին քով պէտք է դնենք գեր-
մաներէնը կամ անգլիերէնը: Անգլիացի
աշակերտը ինչպէս կ'ուսանի Գերմաներէն
եւ Գերմաներէն, Գերմանացի աշակերտը՝
Գերմաներէն եւ Անգլիերէն եւ այսպէս
բոլոր եւրոպական երկրներու մէջ աշա-
կերտը ինչպէս միեւնոյն ժամանակ երկու
օտար կենդանի լեզուները կ'ուսանի: Հայ
աշակերտը նուա՞ղ ուշիմ է, որ պիտի մտա-
ծենք թէ երկու բոլորովին օտար լեզու-
ներու չի կարենայ հետեւիլ միաժամանակ:
Ընդհակառակը, հայ աշակերտները մաս-
նաւոր դիւրութիւն մը ցոյց կուտան օտար
լեզուներ սորվելու մէջ եւ որքան իրենց
պղծիկ հասակէն սկսինք ուսուցումը,
այնքան զիւրաւ կը յաղթեն անոր զըժ-
ուարութեանց:

Ֆրանսական մտաւորականութեան միա-
կողմանի ազդեցութեան դէմ ամէնէն բա-
նաւոր կերպով պիտի կարենանք մաքա-
ռիլ եթէ տակաւ մեր դպրոցներէն ելլող
սերունդները ընտելացած ըլլան Գերմա-
ներէն կամ Անգլիերէն լեզուին, առով
հետամուտ պիտի ըլլան յաւե գերմանա-
կան կամ անգլիական մտքի արգեանց եւ
վերահասու պիտի գտնան անոնց բա-
րուց, ուրիշ խօսքով գերմանական կամ
անգլիական մտաւորականութիւնը ինչպէս
եւ բարքերը պիտի սկսին ներգործել մեր
համայնքին վրայ, որ այնքան Ֆրանսա-
կանով անած պէտք ունի գերմանական
եւ անգլիական մտաւորականութեանց ալ
ենթարկուելու, եթէ ժամանակին հետ
կ'ուղէ ընթանալ:

Այն տեսակ ժամանակ մը, ուր կրթա-
կան ծրագրի անբաւականութեան մասին
ձայներ կը լսուին եւ հրապարակային
յանձնարարութիւններ կ'ըլլան Ուսումնա-
կան Խորհրդին որ վերաքննէ զայն, ես
ալ ջերմապէս կը յանձնարարեմ որ գլխ
մարտաքաղաքիս մեր նախակրթարաննե-
րուն մէջ պարտաւորիչ ըլլար Ֆրանսե-
րէնին պէս կամ անգլիերէնի կամ գերմա-
ներէնի ուսուցումը, որով աշակերտը առի-
թը ունենար երկու լեզուներէն մէկուն
հետեւելու: Ուսումնական Խորհուրդին
այս նոր ու շատ բանաւոր կարգադրու-
թիւնը ոչ թէ միայն գործնական կեանքին
մէջ մեծապէս օգտակար պիտի ըլլար տը-
ղուն, ալ մանաւանդ այս կերպով անգ-
լիերէնի կամ գերմաներէնի հմուտ ան-
ձանց թիւը հետզհետէ աճելով, մեր հա-
մայնքին զարգացումն ալ միայն Ֆրան-
սական մտաւորականութեան միակողմանի
ազդեցութեան ներքեւ չպիտի գտնուէր:
Ամէն յօգնութիւն ու զոհողութիւն կ'ար-
ժէ, եթէ գիտնանք թէ գերման մտաւո-
րականութեան ազդեցութեամբ մեր մէջ
պիտի չաւանան հիմնապէս ու յարատեւ
աշխատողները, իսկ անգլիականին յաւել-
մամբ պիտի աւելնան յաւե ձեռներէցու-
թեան օգուտը եւ տղուն գործունէութեան
կարող անհատները:

Մ. ՇԱՄՏԱՆՃԱՆ

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻ ԿՆԻԿԸ

(ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ)

ԱՆԷՇԹԷՆ ՕՐՈՐՈՑԷՆ ԿԸ ՍԿՍԸ

Հազի ազգիկ գաւալը զլուր գետ-
նին վրայ, աշխատի իր առաջին լացը
կուլայ եւ գայեակը՝ հօր ու բարեկամի
աչքի լուսը կը բաշխէ, բնտանիքի մեծե-
րուն զէմքն ի վար զմգոհ արտադրու-
թեան մը հոգեկան արտաշնչութիւնը
կախուի՝ կ'ըսես ուրիշ լաց մըն ալ իրենց
իրեսին՝ սխալ ապագայի մընդունող
մարդու անբաւարարութեամբ: Ու ազգի-
կը, խորթ գաւակն ընտանիքին, յանցաւոր
մըն է արդէն՝ գողի մը ստուերով մօտ
գտնէն ներս, որուն մանկական ճիչը դրժ-
գոհութեամբ կը լսուի եւ երախտի խառ-
ձարուն իսկ արգահատելի արհամարհան-
քի մ'առարկան եր գառնալ:

Օտար մը, դրսեցի մը, որը մըն է վեր-
ջապէս ազգիկը ու իր բովանդակ անմեղ
տգիտութեան մէջ աւելի խղճալի կ'երեւ-
նայ՝ երբ գմգհանքը երթալով անտար-
բերութեան կը փոխուի իր շուրջը ու իր
նախկին ժպիտն անդամ հօրը աչքերուն
մէջ չի ցոյանար:

Արդէն իսկ իր անձնական պիւքն ու
ալմանաւորութեան սահմանը հիմնուելէ
որչուած է հաստատապէս տանը մէջ ու
ընկերութեան մէջ ալ: Ամենին աւել տըր-
տակալութիւնները, կերտիւրմը, եւ խառ-
ղալստ «Մար Աստուածաձայն» անգանդ
չեն արտայայտու իր ու սարքսիո՝ ինչպէս
արաւի մը ծնունդէն ետք. ճակատագրա-
պէս տնրսող մըն է, տկառ ու ապրախտ
գոյացութեամբ մը ստեղծագործուած՝ Աղ-
ջիկը՝ որուն գիտակցական սուգը կը պո-
հեն ապրածները կարծես առաջին օրէն:
Ու այդ սուգի գրոշմը, քահանայն առաջ,
ընտանիքը կը փակցնէ արդէն՝ չէք աղ-
ջիկսն ճակատին, ձերմակ պիտակին պէս
որ ձնող գառնուկին՝ պատուր ճակի ճո-
կատաղիրը կը զուցնէ:

Ամէնէն վճիտ հոգեբանութիւնը կը
պարզուի դրացի եւ բարեկամ կնիկներու՝
նոյն պահուն՝ հաւաքական ու փոխանակ-
ուած բարեմաղթութիւններու մէջ: Ան-
մաղձայից տրտութիւն մըն է որ ապրո-
շումի սեւ թելի մը պէս կը գտնուի եւ
րեւութապէս ծիծաղկոտ բանաձեւերէն, ու
կնկայ հեռաւոր բոլոր ապագան այժմէն
իսկ ինքզինք ցոյց աւելով տակաւին
պղծիկ հուստին մէջ՝ անոնց անցեալ ու
ներկայ ցաւակոծ պատմութիւնը կը յիշե-
ցնէ, կնիկ մարդու զուտ իրական իմաս-
տասիրութիւնը գրուցցնել տալով: Ու կը
խօսին, միամիտ մտածողութեան մը պար-
զունակ արտայայտութեամբը թեկով նոյն
պահուն ինչ որ անկեղծօրէն կը իկուղ-
րէին իրենց սրտին բոլոր ժամանակները
ու անոր անմշակ պերճախօսութիւնը:

ՍՊԱՍՍԱՆ ՍՐԱՅԻՆ ՄԵՋ

(ՎԵՊ)

Գ.

«... թող ըլլայ, աղջիկ թող ըլլայ»։
«... Երբեք չեմ կրնար համարձակուիլ քեզ հետ, քանի որ քեզ հետ չեմ կրնար համարձակուիլ քեզ հետ»։
«... Երբեք չեմ կրնար համարձակուիլ քեզ հետ, քանի որ քեզ հետ չեմ կրնար համարձակուիլ քեզ հետ»։

Գրեզական համայնքներու մէջ՝ ուր
երբայնք ուրիշ ու հաւու ձաղին չափ բը-
նութեան լոկ առաքինի բարութեամբը
մարդ կ'ըլլայ՝ զէպի աղջիկ զաւակը չեչ-
տուող արհամարհանքը գեռ չառ նիւթա-
կան է ու կոշտ բարքերու թանձրու-
թեամբը ճնշուած, առնէ մ'առաջ երբ
«... Երբեք չեմ կրնար համարձակուիլ քեզ հետ, քանի որ քեզ հետ չեմ կրնար համարձակուիլ քեզ հետ»։

Շիտակ է թէ իր իսկութեամբը՝ այս
անարիտ անտարբերութիւնը զէպի միա-
միտ մանուկը եւ արուի ու էգի այս ան-
հասարակ զուգակիւրը այսքան տարբե-
րութեամբ՝ քուցէ վայրագ ու քիչ մըն ալ
բարբարոս երեւնալու հանգամանքն ու-
նենար մեղմէ օտար հասարակութեան մը
գիտողութեանը՝ եթէ գաւառներու մէջ
կնիկան անիրաւեւած գիրքն ու աստիճա-
նը, անոր նկատմամբ էրիկ մարդու ունե-
ցած՝ գաղափարական դատողութիւններն
ու անտարբերութիւնները, բնականօրէն
ընտանիքէն դուրս անոր վիճակուած տեղն
ու արմատիքի սահմանափակումը, անհրա-
ժեշտ լուսաւորումը չի ցաթեցնէին։

Հասարակ մը պէս զօրաւոր կնոջ ան-
բաղդութեան նախապաշարմը, կ'ուղէք
իրական ճշմարտութիւնն ըսէք՝ կնստիւն
հարսին, մօրմէն աղջկան աւանդութիւն
մը, անգիր կտակի մը ժառանգութիւնն եւ
զաւ է, որ յետոյ փորձառութեան դառ-
նութեամբը թունաւորուած՝ աւելի կը
բեղմնաւորի ու կը հասունանայ։

Ու ահա, անզգայաբար, աղջկան խան-
ձարութիւնը քովիկ՝ գայեակին ու պառաւին,
դրացիին ու աղգական կնոջ սիրտն է որ
բաղդակիցի նոյն վիճակը նախազգայով՝ կը
հոգայ, ու ընտանիքի փորձառական ի-
մաստութիւնն է որ նոյն ցաւը ուրիշ կեր-
պով՝ դժգոհութեամբ ու արհամարհան-
քով կը յայտնէ։

Սիրելիներու հեռակայութեան առ-
թած սրտմաշուքները, կսկիծները, թերեւս
անյարմար ամուսնութեան մը անտարտու-
նչ հնազանդութիւնը եւ իր կեանքին դեռ
բոլոր միւս զոհաբերութիւնները՝ կարմիր
նարթուն են որ կը կապեն անոր քունքէն
ու ճակատէն, մկրտութեան աւազանէն ա-
ռաջ։

Անէծքին սկզբնաւորութիւնն է ասի-
ն ՌՈՒԲԵՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

—Ա՛ր բարի եկաք, պարոն Սատարօֆ,
ինչ հաճելի անակնկալ կ'ընէք մեզի...
Սատարօֆ զգածուած ըլլալու ձեւ
չունէր իրեն շտալուած այնքան ջերմ
խօսքերէն՝ արտասանուած անուշ բայց
առնական ձայնով մը, զիւրին գտնուած
բառերով եւ փայտալիչ ու շողորթօղ
չեչտով մը։

—Բարեւ ձեզ պարոն Զանսքի, պա-
տասխանեց անկա ձեռքը տալով շտա-
պով եւ բռնուն կերպով։

Նախաանհակին մէջ՝ Սատարօֆ լոին
ու գրեթէ նեղախոս կը հանէր վերանկուն
մինչդեռ պարոն Զանսքի չէր գաղտնի խօ-
սել նոյն եղանակով։

Պարոն Զանսքի արդէն տարէց մարդ
մըն էր, բայց ուժով կազմուածքով՝ իր
ճերմակախառն մազերը եւ մօրուքը ծան-
րութիւն մը կուտային իրեն. հակառակ
քանի մը խորհումներուն որոնք արդէն կ'ա-
կուսէին իր կեանքը վայելողի զուարթ գէմ-
քը, գեղեցիկ կը նկատուէր գեռ անիկա
իր աչքերուն անսովոր փայլին եւ իր ան-
ձէն արտայայտուող ազնուականութեան
պատճառաւ. երբեմն լոյսի ո եւ է խաղով
մը, մանաւանդ երբ մազի փունջ մը իյնար
իր գեղեցիկ ճակտին վրայ, տարտամ ջը-
մանութիւն մը կ'ուռնէր Սարգիս ճոռէի.
անիկա կը պատկանէր բոլորիական հին
ընտանիքի մը որ շատոնց ի վեր Ֆրանսա
հաստատուած էր։

—Բայց հաճեցէք սալօրը մտնալու
պարոն Սատարօֆ, տիկինս չափազանց
գոհ պիտի ըլլայ ձեզ անանելով։

Իր երկայն եւ ճերմակ ձեռքովը բա-
ցաւ կապերու վարագոյրը եւ գրեթէ Սա-
տարօֆը մղեց գէպի սալօն, միջ ա-
նիկա շուարած չլացած այնչափ լոյսերէն
եւ լսած խօսքերէն անհանգիստ՝ չէր զի-
տեր ինչ գիրք բռնել։

Այս երկու անձերը զարմանալի հա-
կադաստիկ մը կը կազմէին, անքան տար-
բեր էին նկարագրով եւ խառնուածքով.
Զանսքի՝ չափազանց ձեւաւոր, ազնուա-
կան պատուասիրութիւններու եւ մեծա-
րանքներու հակամէտ՝ որոնք ժառանգա-
կանութեամբ հասած արմատացած էին իր
մէջ, մինչդեռ Սատարօֆ թէեւ լաւ տղայ
բայց այնպիսի ուղղամտութիւն մը եւ
անկեղծութիւն մը ունէր որ չէր հան-
գուրժեր նոյն իսկ քաղաքավարական հա-
փազանցութեան մը, կործելով թէ կեղ-
ծիք մըն է անիկա. իր լուրջ եւ խիստ
զէմքը՝ շատ լոճոյն եւ ուժգնորէն կրտ-
րուած սաթի պէս սեւ մազերէն իր հոգ-
ւոյն հաստաւոր մարտայայտութիւնն էին.
հակառակ իրենց նկարագիրներուն բա-

ցարձակ տարբերութեան զիրար կը խ-
րէին սակայն հաստատ եւ անկեղծ բարե-
կամութեամբ մը։ Երբ սալօնը մատուցու-
տարօֆը ընդունուեցաւ Տիկին Նատիա
Զանսքիէն։

—Ա՛յ պարոն Սատարօֆ, անհամբերու-
թեամբ կ'սպասէինք ձեզի... չեմ գիտեր
ինչու մօտեցաք մեր շաքարներու։

—Բայց Տիկին...։

—Ո՛յ, պարոն Սատարօֆ ինքզինքնիդ
մի՛ պաշտպանէք, անօգուտ է, արդէն
ներուած է ձեզի։

Եւ Տիկին Նատիա գոյն կ'առաջնոր-
դէր causeuseի մը, միշտ շատախօսելով եւ
գրեթէ պատասխանելու տալիս չէր։

Տիկին Զանսքի ազնուական կին մըն
էր բառին բովանդակ նշանակութեամբը.
շատ սիրուն եղած ըլլալու էր իր երկու-
սարգութեանը. գեռ կարելի էր գտնել
մեղմօրէն անհետացած գեղեցիկութեան մը
հետքերը իր աղիւն, եւ յոգնած գիւտգր-
ծերուն մէջ. անհունապէս բարի եւ
վեհաձէն, երբեմն նոյնիսկ չափ-զանգեալ
փութկոտութիւն մը կ'ունենար բոլոր ա-
նոնց համար որ կը տոտաւային։

Ինքն ալ տոնմիկ ընտանիքի մը աղ-
ջիկը, քաջութիւնը եւ վեհաձէնութիւնը
ունեցած էր անժառանգներուն եւ դժ-
բաղդներուն կողմէ անցնելու. կ'ըսէին որ
իր ծնողացը հետ խզուելէն ետքը ինքն
ալ շատ խեղճութիւն կրած էր եւ տոնեց
հոգի օրեր, ինչպէս տոնեց լոյսի գիշերներ
անցուցած էր։ Բարբաղդաբար գրական
մեծ տաղանդ մը ունէր՝ շատ պահառա-
ուած իր հայրենակիցներէն ինչպէս Բա-
րիկի մէջ եւ ասիկա զինքը փրկած էր
թշուառութենէն։

Հակառակ իր հիւանդկախ եւ նուաղ-
կոտ ձեւին, Նատիա Զանսքի կը վերստա-
նար իր երիտասարդութեան ուժը եւ կո-
րովը երբ իրեն պէտք ունենային ու հաղ-
ուագիւտ չէր իրեն հանգիստի բեմի մը
վրայ գործաւորութիւններուն դատար պաշտ-
պանելու կամ հեռաւոր աղքատ թաղերու
մէջ վեցերորդ յարկերը ելլելու, անգործ կամ
հիւանդ գործաւորներուն այցելելու հա-
մար։

Սակայն ինքը անձնապէս բոլորովին աղ-
նուական մնացած էր. անարիւն եւ տրժ-
գոյն մօրթով, ծանր երեւոյթով եւ վայե-
լուի շարժումներով. ու իր արդու զարգը
հին ժամանակներու գեղեցիկ ձեւերէն
առնուած ու խնամքով պատրաստուած մը-
տածել կուտային երբեմն, վաղեմի գեղե-
ցիկ chateleineներու վրայ՝ ծանր շարժում-
ներով եւ ներդաշնակ խօսքերով։

Այսպէսով է որ բոլորովին մոռնալով
իր առօրեայ շփումը գործաւոր դասակար-
գին հետ, բոլորովին աշխարհիկ կ'ընէր կը
զառնար իր սալօնին մէջ — միջազգային
սալօն մը ուր կարելի էր այնքան իշխանի
մը հանգստիլ որքան Քարդինէլ ուսանողի

մը, իր ամուսնոյն պէս սքանչելի կերպով հիւրամիտութեամբ և անկեղծ հրապարակականութեամբ իր հիւրերը շարժապատեւում գործումբի եւ բարեկամութեամբ միմեկորտով մը, եւ կ'ըլլար որ իրարու հակառակ ձգտումներ ունեցող անձեր իրարու ձեռք տալիս վերջապէս եկն ի վերջոյ յաճութիւն Տիկին Զանաքին սայօնը եւ զգալին իրենց մէջ թոփանակելու մարդկային եւ նորարարական լայն զգացումներ:

Տիկին Զանաքի շատ շատ կը ճանչնար Սատարոֆի նկարագիրը եւ միշտ ներս-զամիտ եղած էր անոր համար: Եւ յաճախ զայն պաշտպանած էր երբ Սատարոֆը անսիրտ մը, անքաղաքամբ մը, կ'ապրէր մը նկատած էն: Սատարոֆ կ'զգար այս քերթ համարութիւնը իրեն համար եւ իր կողմէն կ'արեւելեցածը կ'ընէր փոխարինելու: Եւ այս միշտ խեղճ ազան անքան կը շուրթէր այս դաղձ եւ բարեամիտութեամբ միմեկորտով մէջ զգացում գոյ զգան յոսամբութեւ մտաւոր յոսէն որ բառ չէր գտնար իրենց: Եւ ան անգիտէր անքան թանկ Տիկին Նատիաին, զիտմամբ կանուխէն եկած էր զայն միշտակ զանապու եւ բոկիքը բոկու, բայց հիմա անորոպտորի յաճախութիւն մը հոգին կը զոտէր եւ հետզհետէ կը կատաղէր ինքզինքին զմէ:

Բարեբաղդաբար ասիկի ինքնին ներկայացուց:

— Է՛, ի՞նչ նորութիւն կայ Քարդինէին մէջ, հորցուց Տիկին Զանաքի:

— Ժրգր Տիկին, զուարթացեալ նորութիւններ չէ որ կը բերէ ձեզի:

— Աստուած իմ, ի՞նչ կայ ընդհատեց Տիկինը:

— Օ՛հ, ահաբեկ, բարոտացեալ բան մը... ոտքի ելաւ եւ թեւերը ծալած կ'ործ-քին վրայ սկսաւ խօսիլ արագ արագ, գրեթէ անզուգ:

— Հիմա պիտի պատմեմ ձեզի, Տիկին... բարեկամ մը ունիմ որ կը բնակի հոն Սիբիրու փողոցին մէջ... գործ չունի ու եւ է օգնութեան յոյս չունի... կինը զուակ մը ունենալէն ետքը հիւանդանոցին մէջ *fièvre puerpérale* կը բրանուի եւ կաթը կը կորսնցնէ:

Հետզհետէ անյաղթելի յուզում մը կը բարձրանար Սատար ֆի կուրծքին տակ: Զնչառութիւնը կը զգուարանար եւ բառերը կ'արձ եւ կ'որուկ կը գառնային: Միւս կողմէ կ'աճապարէր լինելու բոկիքը որովհետեւ կ'զգար որ եթէ ընդհատուէր, չպիտի կրնար արդէն շարունակել այդ տխուր եւ ցաւազին պատմութիւնը:

— Մտնէր ինքն իրեն սրբիկիկ կաթ կուտային: Դ ամիս է որ ամէն ամառստ խեղճ կինը կ'երթար օրական կաթը ստանալու: այս ամառը կ'երեւայ թէ հիւանդապահունին կոխ կ'ընէ հետը եւ զինքը կը վաճեն:

— Ահ խեղճ կինը մընչեց Տիկին Զանաքի:

Սատարոֆ քանի մը քայլ տուա սայօնին մէջ, լետոյ յանկարծ դարձաւ Տիկին Զանաքին:

— Մտիկ բռնէք, Տիկին, սու մը չունին այս մարդիկը, կը հասկնա՞ք, հիմա իրենց տունէն կուգամ կոր եւ հոն բան մը տեսայ, բան մը, Տիկին, որ կեանքիս մէջ պիտի չմտնամ երբէք:

Բոպէ մը կեցաւ:

Տիկին Նատիա, աչքերը սեւեռած աւոր վայրենի դէմքին, բառ մը չէր համարձակեր բռնել: Սատարոֆ շարունակեց:

— Հոն տեսայ որ Տիկին, պզտիկը աւոթութեան կը պոռար որքան որ կրնար... ատուրնէ ի վեր այդ Դ ամառ տղեկը կաթիլ մը կաթ չէր զրած բերանը: Ժայրը գրեթէ խենդեցած միշտ պարապ քառնէր պտիւնը (tétine) կը դնէր տղուն բերանը: պզտիկը պահ մը յոյս կ'առնէր իր տկար կուրծքին բոյր ու մօր կը ձգէր եւ անզորազանալով որ կաթ չկայ՝ կը սկսէր նորէն սուր ճիչեր արձակել... եւ հայրը՝ անօգուտ դիմումներէ յոգնած անկիւն մը քաշուած կը հեծկտար անկարողութենէն եւ կատաղութենէն:

— Օ՛հ, ահաբեկ է, ահաբեկ է:

Բոպէ մը ծանր եւ տաժանագին լուս-խիւն տրեց:

Սատարոֆ քաջալերուած նստաւ Տիկին Զանաքի քով:

— Զեկի սարսափեցնելու համար չէ՛ որ Տիկին, այս բաները պատմեցի, ոչ ալ ձեր սիրտը շարժելու կամ գթութիւնը հայցելու իմ զգուշ գրաբեկամներուս վրայ: ես եկայ ձեզմէ ծառայութիւն մը խնդրելու: ասելի ճիշդ տեղեկութիւն մը:

— Բայց բարեկամս, գիտէք որ կարելի եղածը պիտի ընեմ:

— Լա՛ւ, կարծեմ թէ կը ճանչնաք Պարոն Բրաքը:

— Ահա շատ Պարոն Սատարոֆ, կը յուսամ որ այս գիշեր գայ:

— Զիչդ Պարոն Բրաք ներքին բժիշկ է Մաթէրնիթէի մէջ: ես զինքը կը ճանչնամ թէ, բայց կը նախընտրէր որ զուր խօսք իրեն այս մասին: պէտք է իրմէ խնդրել որ այդ տիկնոջ շարունակել տայ կաթը:

— Շատ լաւ, բարեկամս, անհոգ եղէք: արդէն շատ սիրալիր եւ հաճոյակատար անձ մըն է: Ինծի բաժն են որ բարի է իր հիւանդներուն հետ եւ խեղճերը կը պաշտպանէ որքան որ կրնայ:

— Օ՛հ, այո՛, սույնց Սատարոֆ, կէս մը հեղնակաւ բայց համազուած երեւոյթով:

Զանաքին երկայն թրթաղութեամբ զիւրենք ընդհատեց: Բայց Սատարոֆ արդէն ինքզինքը հանդիստ կը զգար: աղատուած զգուար պաշտօնէ մը որ այնքան կը ճնշէր իր խղճմանքին վրայ եւ մինչ Տիկին

Նատիա ոտքի վրայ կը շտկէր քրիզան: Թէմները մեծ ծաղկամանի մը մէջ: Սատարոֆ աչքերը կէս մը գոց՝ մտքովը կը մեկնէր դէպ ի ուսանողներու թաղը, եւ կը տեսնէր իր բարեկամները Սիբիրու փողոցին պզտիկ սենեակին մէջ, ամառուած եւ հանդարտօրէն ընթերցող, իրենց պզտիկին քովիկը որ խորունկ կը քնանար օրօրոցին մէջ: Ինքն ալ բաւական նիզուածութեամբ ձեռք անցուցեր էր այն 10 ֆութանքը զոր ուշ ատեն տարած էր իրենց ու յոգնութիւնը, հոգերը, զանազան յուզումները խորապէս ցնցած էին հոգին: այդէն ներքին սարսուռ մը կ'զգար՝ պզտիկը սուրտ մը երբ զուր բացուեցաւ եւ սպասաւորը ըսաւ:

— Տիկին Սոնիա Մալիշնաքի:

Տիկին Նատիա փութազ դէպ տնոր ու համարութեան զիրար եւ զեռ ոտքի վրայ կը խնային, կը խօսէին, ընդհատուած երբեմն պզտիկ հառաչներէ կամ ուրախութեան ճիչերէ: Սատարոֆ շատ հետաքրքրուած կը դիտէր այդ կնոջ ներքին հասարակ սեղմուած *gris perle* հագուստին մէջ եւ գլուխը չողջողուն մութ խորտեալ մաղերով որոնցմէ քանի մը թելեր զատուելով գրեթէ յուսեղէն չըջանակ մը կը չիւնէին, եւ տպաւորութիւնը ունեցաւ անհուն ապէս տեղ չը գէթ մը, հիւանդագին տեղաւորութեան մը... Աւելի ուշ ամէն անգամ որ կը մտածէր այդ կնոջ, անփոփոխելի կերպով մօքին մէջ կը ներկայանար անիկա իր ճիւղն եւ զիւրութեւ հասարակութիւնը: Գրեթէ ճերմկորակ դէմքով:

Տիկին Նատիա զայն Սատարոֆին ներկայացնելու վրայ էր երբ նոր հիւրեր հասան: հետզհետէ շարաթ երեկոններու սու վորական օգեւորութիւնը կսկսէր զրաւել սայօնը: շատ տաքութեան քրիզանութեան ներքին խոր խորութիւն կը հասկնէր եւ պզտիկ սեղաններու շուրջ յուսամբութիւններու ներքեւ խումբեր կը կազմուէին, մտերիմ խօսակցութիւններ, լիճարանութիւններ կը լրսուէին ամէն կողմէ: օրուան մարդոց տնուններ կ'արտասանուէին, կը քննադատուէին: Անկիւն մը ուսա աղջիկ մը շրջապատուած էր: իր դիտական աշխատութիւնները հանրածանօթ գարձուցած էին զինքը եւ նոյն շարժումն Անսիքսթիկ Լարուսին մէջ իր պատկերը կար, ոթութեով եւ իր աշխատութեանց վրայ յոգնուածով մը: Ու մտով կազմուած քով օրիորդ մըն էր անիկա, մագիւրը շատ կարճ կրտուած, ծայրայեղ պարզութեամբ մի հագուած եւ ակնոցով: առնական եւ խիստ գիծերով դէմք մը ունէր այնպէս որ Լաւրուսին մէջ պատկերը տեսնողը — որ միայն զլուխը կը ներկայացնէր — պիտի կարծէր թէ պիտեբը ամբողջ էր իկ մարդու լուսանկար մըն է: Ամէնքը կը փութային իրեն հարցումներ ուղղելու եւ Սատարոֆ ոտքի վրայ մտիկ կ'ընէր զայն՝ շահադրգ-

ուսած. կը դիտէր որ անոր ամբողջ ան-
ձին վրայ կ'ընդմեն միայն աչքերը մնացած
էին. հիւանդ աչքեր, կարծիր արտեւա-
նունքներով զորս շարունակ կը քթթէր,
բայց անոնք ունէին իրենց մէջ տարօրի-
նակ հանդարտութիւն մը, փայփայունք
մը, ու անսահման անուշութիւն մը: Նոյն
միջոցին տեսաւ որ Պարոն Զանսքի գէպ
իրեն կուգար ժպտելով:

Սիրելի բարեկամս, Տիկինը ձեզ կ'ըս-
պասէ ճաշարահին մէջ, ձեզի խօսելիք
ունի: Անմիջապէս Սատարօֆ հետեւեցաւ
Զանսքի. դեռ սեմին վրայ՝ նշմարեց
Բրացը, տեսաւ նաեւ Սոնիան բայց ու-
շագրութիւն չըբաւ. Տիկին Նատիա եռան-
դով կ'ը խօսէր:

Պարոն Բրաց միջին հասակով երի-
տասարդ մըն էր քիչ մը դէր. բնաւ դե-
ղեցիկ չէր. գլուխը հազիւ ծածկուած տրժ-
գոյն խարտեաչ մազերով, երկայն եւ ին-
կած պիտերը զինքը աւելի կը տգեղցնէին.
բայց առիւծի սքանչելի աչքեր ունէր,
դեղին աչքեր սեւ գիծերով շրջանակուած
եւ իր թիւրերը այնպիսի կախարդիչ բան
մը ունէին, հրապուրելու անդիմադրելի
ուժ մը. որ կը բաւէր որ նայէր համակրու-
թիւններ վատակելու համար:

Անմիջապէս որ Սատարօֆը տեսաւ
դէպի անոր աճապարեց.

— Պարոն Սատարօֆ, շատ նեղացուցիչ
բան մը իմացայ:

— Այո՛, պարոն Բրաց, կը ցաւիմ որ
ստիպուած եմ ձեզի լսել ինչպէս Տիկին
Նատիան ըսի, թէ Մաթերնիթէի մէջ ուր
ներքին բժիշկ էք, այս առաւօտ բոլորովին
անիրաւ՝ նոյն իսկ պիտի ըսեմ ոճրագործ.
բան մը տեղի ունեցեր է: Անխօսուկ՝
Բրաց իրեն կը նայէր տխրութեամբ. մէ-
կէն հոգւոյն մէջ ծածկուած դառնութիւնը
դուրս տուաւ:

— Այլ սակայն մենք կարելի եղածը կ'ը-
նենք բժշկապետը՝ Տօքթէօն Բարօն աղ-
նիւ մարդ մըն է. չեմ գիտեր թէ ինչպէս
կ'ըլլան այդ կարգի խնդիրներ. ի՞նչ ընե-
լիքնիս չենք գիտեր աղէկ խնամելու հա-
մար մեր հիւանդները, ճիշդ այսօր Տօք-
թէօն Բարօն չափազանց բարկացած էր
պզտիկ տղոց բժշկական խորհրդակցու-
թեան ատեն:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ երեւակայեցէք որ այն
տիկինները որ կուգան կաթ առնելու.
փոխանակ մեր խորհուրդներուն հետեւե-
լու՝ ապուշ բաներ կ'ընեն. տղաքները կը
մեռնին ջնջին բաներու համար իրենց մօրը
տխմարութեան կամ անխոհմտութեան
պատճառով: Ահ անանկ տգիտութիւն մը,
յամառութիւն մը կայ այդ ստորին դասա-
կարգին մէջ որ հակառակ բոլոր բարի
կամեցողութեան բան մը ընել կարելի չէ.
ասիկա յուսահատական, յուսահատական է:

Քիչ մը հանգիստէ ետքը շարունա-
կեց. —

Այսպէս տղու մը որ ենթակայ է ջղա-
յին զաւարու մեծրութեան — ժառանգական վատ-
թարացումով հայրը եւ մեծ հայրը ալ-
քուական ըլլալով — սքերիլիզէ կաթ միայն
պէտք էր տալ. երբ 14 տմու եղաւ Տօք-
թէօն Բարօն պատուիրեց միայն կաթով
անուցանելը շարունակել, տղան աղէկ էր.
ամէն շաբթու ծանրութիւնը կ'աւելնար
բայց մարդը քմահաճօքը կ'ունենայ
իրիկուն մը ուտելիք տալու եւ խմելիք
ալ, կը հասկնա՞ք, զինի կուտայ տղուն.
«Գինին ուժ կուտայ, կաթը չէ որ տղան
պիտի զօրացնէ, անիկա կը թուլցնէ» չեմ
գիտեր ուրիշ՝ այս խենդ զաւարտները
կառնած են զլուխնուն. հիմակ այդ սքան-
չելի տղան գրեթէ շարունակական գա-
լարումներ ունի եւ մէկ երկու օրէն պիտի
մեռնի . . .

— Բայց ի՞նչ ընէք Պարոն Բրաց, ա-
մէն երկրի մէջ ժողովուրդը նոյն է. մի-
նակ թէ այդ յամառներուն եւ անմիտնե-
րուն մէջ խելացիներ կրնան գտնուիլ եւ
ճիշդ ատոր համար պէտք չկայ ոչինչ
պատճառներով զանոնք այլ վնասել:

— Ահ, այդ խեղճ կնկանը համար էք,
ճշգիւ ի՞նչ է պատահածը:

— Պատահածը այն է որ Տիկին Է-
վան . . .

— Տիկին Էվան. հրեայ, չէ՞:

— Այո, ճիշդ այդ Տիկին Էվան տոտուն
կը հասնի սպասման սրահը. կարծելով թէ
ուշ մնացած է չիչերը չմաքեր եւ տունը
կը ձգէ, եւ անա հիւանդապահ կինը կը
հասնի, երեսին կը պոսայ, կարգ մը աւե-
լորդ խօսքեր կ'ընէ եւ վերջապէս գող կը
կոչէ զայն. Էվա իրաւամբ բարկացած կը
գանգատի զայնակին. զայնակը տեսուչին
կ'ըրկէ զինքը. նոյն միջոցին հիւանդա-
պահուհին կը հասնի գոչելով, լալով, վեր-
ջապէս այնպիսի աղմուկ մը կ'ընէ որ Տի-
կին Էվա կը վնասուի առանց դեռ բառ
մը ըսած ըլլալու. քառոր ձեռքէն կ'առ-
նեն որովհետեւ իրեն կ'ըսեն թէ «հիւան-
դանոցին մէջ անկարգութեան պատճառ
կ'ըլլայ կոր»: Եւ հիմա ձեզի կը հարցնեմ
Պարոն Բրաց ինչի՞ կը ծառայեն ձեր անձ-
նուիրութիւնները, ձեր բարի տրամադրու-
թիւնները եթէ հիւանդապահ կին մը — որ
ճշմարիտ canaille մըն է — կրնայ երբ որ
ուղէ խեղճ կին մը կաթէն զրկել:

Ու առանց կենալու Սատարօֆ պատ-
մեց նաեւ շարունակութիւնը, առանց հա-
ցի եւ առանց կաթի օրը, ցաւագին մղ-
ձաւանջը՝ որ կը յամառէր իր բուռն կեր-
պով ցնցուած հոգիին մէջ:

Բրաց հետզհետէ կը տմբոնէր. բան
մը չըսաւ, ի՞նչ կրնար ըսել արդէն:

— Դուք չէք գիտեր թէ ամէն օր ին-
չե՛ր կ'անցնին սպասման սրահին մէջ.
պէտք է հոնկէ անցնիլ հասկնալու համար
որ ինչպէս կը վարուին բոլոր այն խեղ-
ճերուն հետ որ դեռ ձեր պաշտպանու-
թեան ներքեւ չեն, բայց ձեր յարկին տակ

մտած են արդէն. հոն է որ ամօթը եւ
ցաւը իր մեղութեան մէջ պիտի տեսնէք,
հիւանդապահներուն կոպտութիւնները,
անգթութիւնները, ոճիրները գրեթէ. բո-
լոր անոնք որ սպասած են սպասման
սրահներու մէջ զառնութիւնը պահած են
միշտ իրենց հոգւոյն խորը, նորէն կ'ըսեմ
պէտք է հոնկէ անցած ըլլալ հասկնալու
համար այն չլատող, եղբարկան դերը որ
ունի բոլոր այն խեղճ էակներուն վրայ
որոնք զատապարտուած են հոն սպասե-
լու . . .

Սատարօֆ ընդհատուեցաւ. սամուլարը
կը խփար եւ ճերմակ սիւնոցին վրայ գա-
նազան տեսակ կտրկանդակներ, բնական
ներ տարածուած էին. հիւրերը սալօնէն
կուգային թէյ առնելու համար. ամէն
կողմէ գէմերու զուարթ արտայայտու-
թիւնը, ժպտներ, խնդուքներ կը հակա-
սէին իրենց տխուր մտածումները. Սա-
տարօֆ պիտի հեռանար երբ Բրաց զայն
կեցուց դեռ վայրկեան մը.

— Բայց Պարոն Սատարօֆ, դեռ կա-
րելի է կարգադրել. ինծի զրկեցէք այդ
կինը:

Եւ նոյն միջոցին անբացատրելի կար-
մըրութիւն մը շառագնեց Բրացի դէմքը.
ըսելիքը շարունակեց գետինը նայելով եւ
հազիւ լսելի ձայնով.

— Հասկցայ թէ ով է. կը յիշեմ որ
բացակայ էր այս առաւօտ. Տօքթէօն Բա-
րօն ալ շատ համարում ունի իրեն համար.
խելացի երեւոյթ մը ունի, շատ արթուն,
չէ՞. տղան չափազանց կը սիրէր . . .
խեղճ կինը. ես զինքը խնամեցի տղան
ծնած ատենը. երկու օր ահռելիօրէն տա-
ռապեցաւ. փոթորկոտ օդ մը կ'ընէր կոր
եւ ասիկա շատ կ'աղղէ ջղոտ կինե-
րուն վրայ:

Միշտ առանց նայելու Սատարօֆին
հարցուց.

— Ձեզի բարեկամներ են, պարոն Սա-
տարօֆ:

— Այո՛, Պարոն Բրաց:

— Լաւ, այն ատեն ըսէք Տիկին Էվան
որ քաջութիւնը չկորսնցնէ. իր վրայով
կը խօսիմ Տօքթէօն Բարօնին. նոյն իսկ
թող վաղը առաւօտ դայ, առէ՛ք քարդս
ալ, եթէ իրեն գիտողութիւն ընեն թող
ըսէ որ ինծի տեսնելու եկած է:

Սրահին միւս կողմէն զիրենք կը կան-
չէին. մեկնած ատենը Բրաց անգամ մըն
ալ դարձաւ եւ Սատարօֆին ըսաւ.

— Ըսէք Տիկին Էվան որ ինծի սպասէ
սպասման սրահին մէջ. ժամը 10ին տեսնե-
նեք կ'երթամ զինքը տեսնելու:

ԶԱՊԷԼ ԵՍՍՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

“ԿԱՅՆԷ ՄԵՆԾՆԱՆՔ”

ՓՐՑՈՒԱՆ ԼԶՆԵՐ ԿԵԱՆՔԻ ՀԱՏՈՐԷՆ

Մեծկակ ձորի մը վրայ ձեռագած էր գեղը, ու տուները, — բոլորն ալ փռտէ խլիխլի տուներ, — խառնաբարտէ հակայ տուփերու պէս քիթ քիթի, կուշտ կուշտի խոնուած՝ առտունէ իրիկուն արեւին տակ իրենց հինութիւնը կը խոկային։ Զորէն դէպի վար, հոն ուր չէնքերուն տգեղ կծկըր գլտորելով մէկէն ի մէկ կանկ կ'առանէր, վերջին փողոցը կար գեղին, մէկ կարդ, իրար փակած խրճիթներու կունտուփոս տողանցում մը։

Ճոթն էր ատիկա, ու ձոթը բլլալովն համար թերեւս հող հատնող տուները մէկզմէկ աւելի պինդ գրկածի, սեղմածի տեսք մը ունէին։ Վերերը, ձորին փոքին վրայ, երբ ամէն ճամբու եզր՝ բնակարանները ճակատ ճակատի կը կենտարն, բարեւ տալով՝ բարեւ տունելու գեղջուկ արձանացումներով, առ վերջին փողոցը կ'ողջունէր միայն իրեն դէմի գերեզմանոցը։ Անոնք որ կը դադրէին ապրելէ, բարեկամներու խմբակ մը ետեւնին ձգած, եւ առջեւնին՝ շուրթաւ տէրտէրներու մորթուտուքը, գեղին ամբողջ գոհններէն ոլորակառելով կուգային մտնալ այն ծամածուռ ու փոխկած պատէն ներս՝ ուր ծառեր խոպանէին բուսած ու քարեր ցից ցից ցցուած՝ ձորամէջի գետինէն դէպ ի վեր սլացք մը կ'արձկէին գացող հոգիներու։

Այս գերեզմանոցը ատանկ ստորոտ տեղ մը իր կայքը չիւնած՝ ճիշտ կրկներեւոյթն էր գեղին, կեանքէն մահ խորհրդադար փոխանցումին մէկ ուղիղ պատկերը։ Արուարձանը կեանքի առաուն ու ցորեկն էր, գերեզմանոցը՝ Անոր վերջալոյսն ու գիշերը։ Հոնկէ «արեւ» մը կը մարէր ու կուգար սա անայգ հորիզոնի ի վար թաղուելու։

Համայնապատկերը լման չէր ասով։

Հիւղակի պէս բան մը իր ցած տանիսին հետ կը նստէր գերեզմաններուն պատին մէկ անկիւնը։ Կառատուն մըն էր ատ։ Հեռուանց՝ անյուք սրճարանի մը երեւոյթը ունէր անիկա, որ յաճախորդ չունենալուն՝ քէն ըրածի պէս փեղկերը երեսին էր կախած։ Հիւղակը ցորեկը ամբողջ ասանկ կը մնար, իսկ երբ լուսը ցաթէր կամ մուրձ առնէր գետինը՝ անօրինակ փութկուտում մը կ'սկսէր անոր ներսն ու դուրսը։ Իրիկուան, կառապանք օրուան իր վաստակը ըրած՝ զառիթափէն զգոյշ մը վար կ'իջնէր իր կառքը ու կը սոթթուէր ձիանին խնամքը կատարելու համար։ Շէնքին ներսը, որմախորչի մը մէջ, սեւ լամբար մը կը պլպլար՝ ամօրին փոկերը լուծելէն յետոյ քերոցը ձեռքն էր մարդուն, երկվարներուն ողնասիւնին, երանքներուն եւ աշխատ գաւակին քսքը։

սելով, մինչ անասունները դունչներին պարկերու մէջ ու կղակին լկամէ գերծ՝ իրենց բնթրիքը կը փութային, այդ երջանիկ քերուրտուքին պահուն։ Մարդը յետոյ դուրսը ջուր կը տանէր դուրս, կառքին կաղմածքը լուանալու, անիւներուն ճառագայթները մէկիկ մէկիկ, սոնակը, կոնակը, դոնակներուն վարերը, սամին, ամէնքը զատ զատ թաց քուրջերով սրբելու եւ վերջէն, կուրծքը սամին կրթթնցուցած՝ կառքը ներս քաշելու համար։

Բ.

Ատ վարի փողոցէն էին Սեփոն ու Լուսիա։ Տասը չիկային։ Մէկուն տունը ճամբուն մէկ ծառն էր, միւսինն ալ՝ մէկալ։

Արտոյտ մը հուսա կ'երգէ, արտ մը անդին, թուրի մը կատար՝ ուրիշ մը։ Երգերնին մէկ չե՞ն, ձայնի պարոյկներնին նոյն չե՞ն միթէ, հող չէ թէ հողի երկղ տարանջատած բլլայ զրեւք։

Սեփոն տունէն կարուած ասուիէ պայտակը թելին տակ, առտունները անոր կը հանգպէր՝ դալարտուն մէկտեղ երթալու համար։ Արձակուրդին նոյն զուգը կը կաղմէին նորէն որ թիթեռնիկներու պէս խռտ խռտ թառելով, ձորին կուշտէն վար կ'իջնային։ Իրարու համար կ'զգային՝ բան մը, ատոր իրենք ալ գիտակ չէին, բայց աղէկ գիտէին որ մէկզմէկ չը տեսած օրերնին սիրտներին կտորածի, երեսնին կախի պէս բան մը կ'ըլլար։

Աղջիկը օր մը անոր ձեռքը իրենին մէջ էլէլ բռներ էր։ Տղան այդ «էլէլ բռներ»-ուն «սեղմեր էր» դեռ չէր կոնար ըսել, միայն թէ քով գարձեր էր եւ անոր բերքուն խորը տեսած ըլլալ կարծեր էր իր պատկերին հետ այն խտրը, կէս սւրախ կէս տխուր այն ցոլքը՝ որուն ինք հոգիին մէջ կը գգար խաղալը։ Ատչափ ոչ տելի, ոչ պակաս։

Օր մըն ալ, կիրակի ցորեկ մը, երբ գերեզմանները ուրիշ տարեկիցներու հետ, տապանաքարի ձեռքերու մէջ «միսաֆիր տուն» կը խաղային, Սեփոնի աչքին դուրս էր Լուսիային սրունքէն մաս մը, ճիշդ այն տեղէն՝ ուր կարճ քղանցքը ծունկէն կը կտրէր, ծնրակապի ժանեակներէն մարթը ցոյց տալով։ Եւ առ հեղու խռովքը, ինը տարուին անապակ, անասուն խռովքը իր տաք հոսանուտը պտըտացուցէր էր միսներուն մէջ։

Անշուքերի իրիկուն մըն էր, հրաշալի, անուշ իրիկուն մը։ Արեւը բլուրին ծոծրակէն փախ կուտար ու չէնքերուն շուքերը փող լեռներու պէս կուգային չիրմաստանին ծակը լեռնալու։ Սօսներէն, կակղիներէն՝ տերեւի գորշ անձրեւ մը կը մաղուէր յուլաբար ու կառատունին տանիսը կը ծածկէր։ Ոստէ թառերու վրայ

խաղաղութիւնները կը մարէին, կարգը եղտիրներու նուագին տալու համար։

Յոգնած դագրած, վաղվղիւէ, կղուտելէ, բռնուռք խաղալէ լեղունին դուրս ձգած՝ Սեփոն ու Լուսիա բաժնուեցան իւրենց բնիկներէն ու եկան չարուիլ հիւղակին առաջ, ձեռուրնին ետի։ Մարդը ներսն էր նորէն, ճրագին առկայծումին տակ ձեռքի քերոցը չարժելու ետեւէ։ Դուրսը կառքը միսաւորիկ կ'սպասէր, գոնակներէն մին ալ բաց Դէպի վեր ոտք մը կառքին ասպանդակին, ոտք մըն ալ ետեւէն, ու երկուքը մէկ անկէներս սպրդեցան խղունչներու պէս շուտիկ ու լոկի։

... Թաւիշ բազմոցներուն ձեռքի հպումներ, վարագոյրի ծոպերուն, թեւակալ երգներուն հետ խաղալներ, խուսափուկ ակնարկներ՝ պատուհաններէն դուրս։ Երգեմէն խորշ մը դողցած ըլլալ կը կարծէին երկուքն ալ։

Գիշերը սկսած էր հիմայ. մութը այդ թաւիշապատ թաքստոցին մէջ աւելի կը հոծնար ու երկու գլուխներ դուրս լուսինը կը դիտէին արքիւռ, երջանիկ։ Տունի մը քովէն, կլոր ծխնելոյղ մը իր զլանը կը կոթողէր, որ ձեւանկ ըլլալուն՝ աղիւսները չերտ չերտ դուրս կը ցցուէին կողերէն։ Լուսինկան եկեր եկեր՝ ճիշդ վրան էր թառեր ատ ծխնելոյղին, որ հիմայ իր շուրթին երկաթ ծածքովը ու կողերուն ծալքերովը՝ տեսքն էր առած մոմալաթէ սեւցած ու օղին մէջ կախ լապտերի մը՝ ուրկէ դուրս ցաթկած ըլլար մէջի վառ մօր։ Ատ լոյսէ կլոր գունդին ու տակի զլանին նաւեցան անոնք երկար ատեն։ Եւ երբ Լուսիան աչքի յոգնած ներս առաւ գլուխը, Սեփոնի ունգերը իր անօսարգեղ մաղերուն հպած էին, անհանի թաղար ծոած՝ հոտորտալու դիրքով մը։ Մինչեւ իրենց ականջը թոր կարմրեցան ներսէն, իրենց հոգին սուրբ բան մը կ'երգէր, կուրծքերնուն զարկովը համաշափ՝ զոր կ'ունկնդրէին անոնք, յուղուած, դիւթուած, շունչներն բռնած։ Յետոյ թոթովումներ, մանկունակ ասուլիսներ՝ որոնք վերլուծումներն էին իրենց բազմանքին։

— Հոս մնալինք։
— Ի՞նչ տղէկ կ'ըլլար։
— «Միսաֆիր տուն» խաղացինք, «հարս-փեսայ» չէինք խաղցած։
— Աս խաղալ չէ՞։
— Օր մըն ալ ան կը խաղանք, հէմ ան կառքով։
— Կայնէ մենծնանք։

«Մենծնանք» բառը շուրթերուն վրայ էր դեռ աղջկան, երբ կառքն է սկսաւ երեւալ, չարժեղիւ, զգրդիլ, ու վերջապէս թաւալիլ դէպ ի չեղ։ Երկուքը մէկ ձայն սկսան ճել։ Մարդը ապշած ետին դարձաւ եւ սամին կուրծք տալը ձգելով փութաց կառքին մօտ։

Եւ այնին հետ Ագամ գուցէ աւելի՛ քիչ

3. ԱՐՍԵՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Գ. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՅՕԳՈՒԱԾ

Լուտանք կերած էր դրախտէն արտաք-
սուած պաշտօն: Իրենց կոյս անըջանքո,
— փետուրէ բուրգ, — ակնթարթի մը մէջ
կը սմբէր այսպէս:

Գ.

Տեսարանը կ'անցնէր նոյն փողոցը, նոյն
կառատունին առջեւ: Ո՞ր տարին, իրաւ որ
չեմփիչերէ հրիտաօտարգ մը, ձեռուրները գրը-
պանը, եկած կայնած է ծերուկի մը քով՝
որ կոկոզ՝ անիւններուն ջեխերը վար տա-
լու վրայ է: Իրիկնամուտ:

— Գոյայ կէլէ, տայի:

— Իհրա՞ն էմանէթ ոյ, ողլուս:

— Ու վարի տունինները շատոնց է
որ ելած են:

— Ի՞նչ կայ քիմ:

— Հի՛նչ, անանկ հարցուցի:

— Հրամանք ճաշնա՞մ պըտոր էս, հա-
ճի կարապետին տղան չէ՞ս տուն: Վո՞ւր
էիր ճանրմ. կարօտէդ ֆէնէ՞ն տառցաւ
մարդ:

— Էյ ի՞նչ ընենք, դործը անանկ բե-
րաւ, մարդ բարա վաստըկելու համար
այխարհքին ծայրը անգամ կ'երթայ:

— Հախ ունիս Ե՞ր կկար, նո՞ր էկար:

— Աս առտու:

— Օ՛խ, օ՛խ, ա՛ֆէրիմ, խայրի մարիկդ
կոնակը պարծին թող տայ նստի: Աս
ի՞շտար ա մենծներ էս: Նայինք քեզի՞
եր կարգենք պրտոր: Հէմ ինծի նայէ, աս
առապաս նոր պօտայի, ճիւղայի մը կուտամ
փեսայ էլած օրդ:

— ... Կը հարցունէի թէ սա վարի տու-
նինն:

— Հասկըցայ, շատ չընէր էլլայինն:
Ախճիկնին հարա տունն չնորքով տէղ մը,
Աստորձո՛ւ համար տառօսը քեզի քիմ ա-
նանկ ախճիկ մը կըտնայ:

— Որի՞ն պէս:

— Լուսիային իշտէ:

Սեփոն կայնած տեղը մօխի կտրեցաւ:
Աս երկրորդ եւ իրական մահացումն էր
իր հօգիին: Տարիներու իր կոյս ու միակ
անըջանքը. — բիրեղէ բուրգ, — բուլէի՛
մը մէջ ցրեմ ցրեմ կ'ըլլար:

ԹԷՈՂԻԿ

ԾԱՆԻԿԻ ԳՈՐԾԱԿԱՆՆԵՐԸ

ՍԱՄՍՈՆԻՆԵՐՈՒՆ. — Սամսոնի մէջ
«Ծաղիկ»ի գործակալն է Կարապետ ԷՖ. ՏԷ-
ԻՐԱՆԵՆԵԱՆ, որուն պէս է դիմել բաժանոր-
դագրուելու համար:

ԱՏԱՐԱՋԱՐՈՒՆԵՐՈՒՆ. — «Ծաղիկ»ի
բաժանորդագրուելու համար պէս է դիմել
հաղափրգ մը գործակալ Արսուսէս ԷՖ. Փա-
փագեանի:

ՆԻԿՈՍԻՆԵՐՈՒՆ. — Տեղւոյդ
մեր գործակալն է ըստ առաջնոյն Արսուսէս
ԷՖ. Կ. Արսուսէս, որուն պէս է դիմել
«Ծաղիկ»ի բաժանորդագրուելու համար:

ՏՐԱՊԵՏՈՒՆԵՐՈՒՆ. — «Ծաղիկ»ի
գործակալ անուանուած է Փիլիպպոս ԷՖ.
Խաւանեան:

ԲԱՆԵՐԻՆԵՐՈՒՆ. — Բաբերդի գոր-
ծակալ անուանուած է Մամիկոն ԷՖ. Վառ-
ժապետեան:

Տըլագոուա, ԺԹ. դարու գողգիացի
հոգակաւոր նկարիչը կ'ըսէր իր աշակերտ-
ներուն:

— Մէկ բան մը միայն ունիմ ձեզի
սորվեցնելու. այսինքն՝ չըլլայ որ ինծի
նմանողութեամբ դործէք:

Արուեստը այն ստեն միայն կը զար-
գանայ երբ կը թողու նմանողութեան շա-
ւիղը եւ կը մտնէ իսկատիպ, անձնական
ստեղծագործութեան մէջ:

Գեղարուեստի քննադատութիւնը այն-
քան շատ յառաջդիմած է այսօր որ մարդ
ինչ ճամբէ որ երթայ, կը հասնի դարձեալ
այն սկզբունքին ուրկէ մեկնեցաւ: Ինչ
առաջ տեսանք որ Թէն կ'ըսէր թէ ար-
ուեստին անկման մասնական միջոցը,
recetteի, maniereի, նմանողութեան միջոցն
է: Կը տեսնենք նաեւ հիմա, տարբեր
հեղինակներու կարծիքէն եւս, թէ բա-
նաստեղծութիւն ալ դուրս չ'ընար այս կա-
նոնէն: Եւ եթէ օրէնքէ դուրս բան մը
կայ, այդ ալ ոչ թէ քերականական շա-
րագրութիւնն է, այլ Գիտութիւնն է, ներ-
շնչումն է, Կեանքն է:

Իսկ մեր սկզբունքներով, ինչ հանելի
հակապատկեր մը կը ներկայացնենք:

Յանդուգն ձեւը, Աստուած իմ, դեռ
կը փնտռենք քերականութեան մէջ, փո-
խանակ յանդուգն ըլլալու ստեղծման
մէջ, մտածման եւ գաղափարի, գիտի եւ
հնարքի մէջ: Տաղաչափութիւնը միայն,
այդ քերականութեամբ կաշկանդուած է.
բայց գեղեցիկը, ազնիւ ճաշակը, ճշմար-
տին զգացողութիւնը, բնութեան մէջ
տեսնել եւ զգացուիլը, ասոնք են միայն
անընկալ, անսահմ, օրէնքէ դուրս:

Եղուկ ! . . .

Քսաներորդ դարու սեփին վրայ կե-
ցած, Հ. Ա. Ղազիկեան արգահատելի մէկ
պաշտպանը կը հանդիսանայ ԲՕԾՕԾ ար-
ուեստին անկանոնութեանը, խառնաշփո-
թութեանը, թոհոհին: Ինք եւ իրեն վի-
ճակակիցները որ ամէն բան գիտեն, չէ՞ին
արդեօք գիտեր թէ երբ իւրիւ ըսաւ:

— Racine contient Vaugelas, ան ուղեց
հասկցնել թէ բացարձակաւ ոչ նորու-
թիւնը, ոչ յանդգնութիւնը չեն վեասեր
քերականական ճշգրտութեան:

Եւ մենք ալ կրնայինք, փոխանակ
մօլորելու Պուլսօի թերութիւններէն, օգ-
տուիլ անոր ճշմարտ եւ անխախտ սկզբ-
ունքներէն, որոնցմէ մէկն է հետեւ-
եալը:

. . . laissons à l'Italie

De tous les aux brillants l'éclatante
folie.

Կամ.

Surtout qu'en vos écrits la langue révé-
rée.

Dans vos plus grands excès vous soit
toujours sacrée.

(Մանաւանդ ձեր գրութիւններուն մէջ,
թո՛ղ միշտ սրբանուէր մնայ մեր մեծար-
ուած լեզուն, նոյն իսկ ձեր էն մեծ ծայ-
րայեղութիւններուն մէջ):

Հարկ է նաեւ վկայութեան կանչել
տը Պանվիլը:

— «Ի՛նչ. ոտանաւոր գրելու պատրու-
ուակով — այսինքն լեզուով մը որ առա-
ւելապէս կշռաւոր (rythmée) եւ կարգա-
ւոր (ordonné) պարտի ըլլալ — միթէ մարդ
իրաւունք պիտի ունենար ըլլալու ան-
կարգ, բնարարելու քերականութեան եւ
ողջմտութեան օրէնքները»:

Եւ յետոյ.

— «Եւ ինչո՞ւ Որովհետեւ պատրուակել
կ'ուզէք թէ չափազանց դժուար պիտի
ըլլար մտցնել ոտանաւորի մէջ ինչ որ
դուք հոն դնել պիտի ուղէիք, եւ ձեր
ուղած կերպովը! Բայց ճիշտ ասոր մէջ
կը կայանայ տաղաչափութեան արուեստը,
եւ չիրնար կայանալ յամառութեան մը
մէջ չընելու այն բանը՝ զոր ընելու պար-
տական է»:

Անոնք կ'ըսեն.

— «Ռասին կը պարունակէ Վօժրյան»:
Վեներելիէն Հ. Ա. Ղազիկեան կ'ըսէ.

— «Բազրատունին կը պարունակէ
«Ջարգացելոց»ը: Բայց ո՛չ Այդ բաւական
չէ: «Ջարգացելոց»ը շատ առաձգական
է: Հիմնուած է:

— «Ասանկ ալ կ'ըլլայ, անանկ ալ
կ'ըլլայ»ի դրութեան վրայ:

Վերջապէս, յայտնի է որ Բազրատունի
շատ բան կը պարունակէ, անհունապէս
ճոխ է, բայց կայ բան մը՝ զոր չպարու-
նակեր:

— Այտընեանը ! . . .

Իսկ ես, հարսնիքի տուն աւրող մը,
աւելի բարի գործ կրնայի բրած ըլլալ, ես
ինծի համար, թողլով որ Պոլսեցին յղա-
նար, ախարստողութիւն տառապէր բազ-
մախորտիկ սեղանէն ջամբելով, եւ Վե-
ներտացին չորնար ու ցամքէր Առաձնից
քերականութեանը էջերուն մէջ, օգա-
գուրկ տերեւի մը սլէս, տժգունած, խոր-
շումած:

Ահ, կը փափաքէի որ անգամ մը դեռ
գոռար ու գոչէր Հ. Ա. Ղազիկեան, իր
այժմու նուազած ձայնով, թէ զուրկ եմ
ուղղամտութենէ ու անկեղծութենէ, թէ
անշահախնդրութիւնս կրնայ անուանուիլ
շուշանափայլ (նրբահիւս եւ հրեշտակային
ածական). թէ քննադատութիւններս դա-
րուս նախատիք են, թէ սրբագրութիւն-
ներս անուղիղ եին, թէ քննադատութեան
հարեանցի էր թէ ես տգիտութիւնս հը-
րապարակագոյժ (ոսկեփողփող ածական)
կ'ընեմ եղեր — իր Պոլսեցի բարեկամին
խելքովը. թէ սխալներու մէջ քաւալդոք
կը խաղամ (սքանչելիօրէն վեհափառ եւ
գերահրաշ ասացուածք): . . .

Կրկին եղուկ! . . . Վ՛այ քեզ, Վենե-
տացի ոյզ!

Ահա՛, թէ ինչպէս կը մտնեն Ղազիկ—ե-
րեմ գիտութիւնը, արուեստը, վարդապե-
տութիւնը, սկզբունքը, քարոզութիւնը,
առաքելութիւնը, եւ մանաւանդ . . .
ղմայրն ամենայն չարեաց . . . յառաջ-
դիմութիւնը:

Իսկ ժամ է — եւ չափէն աւելի ուշ —
որ կարգ ու կանոն զրուէր Վենետացի
եւ Պոլսեցի գրչոյիկներու (écrivassier) ան-
համ, անհոտ շարադրութեանց:

Գալով գրաբարեաններու դատին, այս
արդէն վճռուած ու վերաքննուած է: Թող
անգամ մըն ալ անցնի ատենէն, հոգ չէ,
ի՞նչ կ'ըլլայ, վախ չկայ որ ելքը տարբեր
ըլլայ:

Ոսկեգարեան կամ ոչ-ոսկեգարեան,
քարադարեան կամ ցեխագարեան, ա-
սոնց ամէնքն ալ մարթաւալ են, գեղար-
ուեստի տեսակէտով:

Ապացոյց, այսօր Ռաուլ Բոնշօնի ոտա-
նաւորը զոր հրամցողին մեր Ոսկեգար-
եաններուն: Վաղը պիտի հրամցուի Զօլարի
Germinal եւ Assommoirը, Թրանսուա Գօփէլի
le Naufragé եւ l'Homme-Affichéը եւ դեռ
չատ բան իր կառգին:

Եթէ մեր խոսած լեզուն տակաւ կը
կերպարանաւորուի գրութեան (գրաբարին)
վրայ, չմոռնանք թէ հաստատուն եւ ան-
խախտ օրէնքով մըն ալ — որ ամենուրեք
զիսուած է — գրուած լեզուն եւս դան-
դաղօքէն, տարիէ տարի, դարէ դար,
պարտի հետեւի եւ կը հետեւի խօսուած
լեզուն պահանջումներուն, անով կը
կազմուի եթէ երբեք անով . . . չայ-
լալովսուի:

Քերականութիւն չի նշանակում կանցնին,
կը մեռնին: Լեզուն միայն կ'ապրի: Անոնք
օրէ օր կը կորսնցնեն իրենց արժէքն ու
վարկը, որովհետեւ գործնական քերական-
ութիւնը օրէ օր կը զիմէ պարզութեան,
եւ կը դադարի կը մաքրուի ճարտարամիտ
քերականներուն բաղմապատիկ օրէնքնե-
րէն:

Եթէ կայ ապերախտ բան մը մեր մէջ,
այն ալ ոչ թէ մեր համայնքն է, այլ մեր
լեզուն, որ — Գառմէնի սիրոյ երգին հա-
մեմատ.

. . . est un oiseau rebelle

Qu'on n'a pu jamais apprivoiser.

(. . . Ստամբակ թռչուն մըն է զոր
կարելի չէ եղած երբեք բնակեցնել:)

Մեր լեզուն է պատճառ որ մինչեւ
հիմա, ստամբակ եւ ըմբոստ եղան նաեւ
մեր հին քերականները՝ որոնց մէկ օրի-
նակն ահա, Բագրատունի, որ կը բողբոջէ,
կը պոռայ, կը տապալուի Ոսկեգարեան
գրաբարին յարաբերական կանոնաւորու-
թեանը դէմ, որովհետեւ չուզեր որ իր
տաղաչափութեանը հազցնեն բանտականի
քոթանակը (camisole de force), կամ կա-
պանք (menottes) իր ձեռքերուն:

Ո՛հ, ո՛չ, այդ կարելի չէ: Պէտք չէ
թոյլատրել, կը դռչէ, որպէս զի

— «Ճարտարներու ազատ եւ առատա-
բուղիս ձեռքը կապուէր կապկուէր:»
(Էջ 51)

Այսքան երկար տեւող աղմուկէ, գո-
չումէ վերջ, բնական է որ ներքին չըլ-
լար այլեւս թողուլ որ այս տարուան վի-
ճաբանութիւնները ապարդիւն մնային
այնպէս՝ ինչպէս մնացին նոյն վիճաբա-
նութիւնները ասկէ քառօրե դար ա-
ռաջ, եւ կրկին վերածնէին քառօրե դար
վերջ այնպէս՝ ինչպէս որ էին առաջին
օրը:

Եթէ ստուգիւ այնքան մեծ սէր եւ գո-
րով ունինք Աստուածաշունչին կամ լաւ
եւս Աւետարանին պարզ եւ կանոնաւոր
գրաբարին համար, ցուցնենք զայն արդ-
եամբ, ոչ խօսքով. գործքով ոչ հետեւորու-
թեամբ. անձնուիրութեամբ՝ ոչ սնոտի եւ
սասիրութեամբ:

Որպէս զի գրաբարի ուսուցման զրոյմը
դէթ ազգու մնայ մինչեւ վերջ, հարկաւոր
է նոր գրութիւն ուսուցչութեան եւ այս,
այսօր իսկ, անմիջապէս վաղը ուշ է: Ոչ
ոք այլ եւս յօժարութիւն ունի բերանը
բաց դեռ սպասելու, որպէս զի հրեղէն լե-
զունները իջնեն եւ սորվեցնեն մեզի Հօգին
Սուրբին զօրութեամբ:

Գրաբարի հնախօսական musséesներուն
պահապաններուն վրայ կ'իյնայ ներկայ
լեզուական վիճակին պատասխանատուու-
թիւնը. վասն զի իրենք միայն ձեռնհաս
են — (դէթ ամէն մարդ այսպէս կը հա-
ւատայ . . .) — անոր դարմանը գտնե-
լու:

Եթէ ասոնք չունենան խոհեմ նախա-
տեսութիւն, եւ ոչ իսկ կարողութիւն
այսպիսի լուրջ ձեռնարկութեան մը հա-
մար, ախարհաբարը ինքնին պիտի ընէ
չըջափօխութիւնը, իր բմածին ընթացքով
առանց նայելու ոչ աջ, ոչ ձախ:

Եւ, այս անգամ, գրաբարեաններն են
որ պիտի մնան բերանին բաց, յապուշ...
կրթեալ:

Հայ դպրոցներուն — վասն զի պէտք
չէ երթալ Զինաստան, լաւ հայերէն սոր-
վելու համար — տասը տարեկան մանուկ
մը կրնայ հազիւ հինգ կամ վեց տարի
զբաղիլ գրաբարով: Անգին կան դեռ եւ
րեք կամ չորս օտար լեզուներ, որոնք ի-
րեն կը սպասեն, կը սպասեն նաեւ իրեն,
բոլոր բնական եւ ուսողական գիտութիւն-
ները:

Արդ, գիտութեան դաշտը շատ ըն-
դարձակ է, որուն մէջ գրաբարի գիտու-
թիւնը պիտի կորսուէր մանանուխի հա-
տէկի մը չափ զիւրիւն: Իսկ մենք յաւակ-
նութիւն ունինք որմանալու այս փոքր
հատիկին մէջ, հոն չըջապատուելու չինա-
կան պարիսպներով, եւ ուսման ու անու-
սին ազդելու փոքրիկ մանտաքեմի մը
ահն ու դողը:

Ասոնք միջոցներ են որոնք հմայիչ էին
ատեն մը: Բայց այսօր, չեն անցնիր: Մեր
վարժապետական դարէն պէտք է որ
միայն պահենք մեր վարժապետները: Մը-
նացածը, Սաղմոս, Քերականութիւն, Չար-
գագեւոց եւ դեռ չգիտեմ ինչ, ամէնքն ալ
պէտք է ջուրին տալ երթալ:

Քննութեան, բաղդատութեան, ուս-
սումնասիրութեան դարն է, քսաներորդը:
Գիտութեան նշանաբանն է:

— Rien n'est plus beau que le vrai —
(ճշմարտութենէ աւելի դեղեցիկ բան
չկայ): Ոչ միայն գիտութեան, այլ եւ
գեղարուեստի պայմանն է:

Ճշմարտ է որ Եղիկ գեղեցիկ է իր
ոճովը, ճշմարտ է որ Աստուածաշունչին
լեզուն օրինակելի է: Բայց ինչու ճշմա-
րիտ չըլլար նաեւ Նորայր Բիւղանդացիի
հետեւեալ վկայութիւնը խորհնացելու ու
ճին նկատմամբ:

(« . . . Սակայն եթէ չէ բոս ամե-
նայնի դասական (classique), ունի այն-
պիսի առաւելութիւններ եւ գեղեցիկու-
թիւններ զորս ընդունայն է փնտռել ի
գրութիւնս Եղեղեանց, Եփրեմեանց, Կիւ-
րեղեանց եւ Կորեան, թող թէ ի պատ-
մագրութիւնս է — Ժ դարուց, ի Սիւրբիոս
ի Թովմա Արծրունի, եւս, եւս, որոց ա-
կնկալութիւն անգամ չէ թողած խորհնա-
ցի որ կարող ըլլան իրեն հաւասարելու:
«Խօսուն գոյնեքով նկարագրութիւնը,
հայկաբանութիւն ջղուտ եւ կորուի, քանի
մը բառիւ շատ բան իմացնել, գերադանց
օրինակ այն ոճով, զոր գաղղիացիք կը կո-
չեն Style lapidaire: «արձանագրական ոճ»

Ճշմարտութիւնը կը պահանջէ որ սոր-
վինք ու գիտնանք մեր բոլոր մասնա-
գիրներուն բուն նկարագիրը, իւրաքան-
չիւրին բարեմասն կամ յոռի կողմերը:
Այս նպատակով հայ պատանին պարտի
անցնել դպրոցին մէջ վերջին դասընթաց
մը, տասնըվեց կամ տասնութերորդ տա-
րիքին մէջ, ուր իրեն աւանդուի հայ
մատենագրութեան պատմութիւնը, ոչ թէ
մանրամասն, այլ համադրական. ոչ թէ
յիշողութեան համար այլ քննութեան եւ
բաղդատութեան համար: Լեզուի մը գի-
տութիւնը չնմանիր ոչ ուսողական եւ ոչ
բոլորովին բարոյական գիտութեանց, այլ
յաճախ նկարագրական (descriptif) գիտու-
թեանց, որոնց կարգէն են բնախօսու-
թիւնը, կենդանաբանութիւնը, կազմախօ-
սութիւնը, բուսաբանութիւնը, եւ որոնց
հիմն է դասաւորութիւնը (classification):

Արդ, պէտք է նաեւ դասաւորել մեր
բոլոր մատենագիրները իրենց ընտանի-
քովը, տեսակովը, զանազանութիւննե-
րովը, դնել ամէնուն վրայ վերջնական
étiquette հետ. ցուցադրել զանոնք դպրոց-
ներու մէջ, ամէնուն աչքին առջեւ, պատ-
կերներով, քարտեսով, եւ գծադրական
ամէն միջոցներով, որպէս զի աչքի առօր-
եայ տեսութեամբ չահին՝ ինչ որ ժամա-
նակը չբաւեր ստանալու փութով:

Այս գոտակարգութեան վրայ պարտի հիմնուիլ բերանացի գոտաօտուութիւնը, բազմապատկան, իմաստասիրական, հաս- մագրական:

Պէտք է որ գիտութեան եւ լեզուին բարձրագոյն բաներն անգամ ընդհանրա- նան, մոզոյրդականան, եւ չնման այլ եւս այս կամ այն caste-ին մենաշնորհը:

Այսօր, Եւրոպայի մէջ, օրինակի համար էն յեւին գաղղիացին գիտէ թէ Միշլըէ կարծի կարծոյ կը գրէ բան մը՝ զոր միւսը, Պօսիւէ, երկայն պարբերութիւններով պիտի բռնէր թէ ոմանք, ինչպէս թէն, Կոնգրոս, Զօրս կը գրեն թանձրացումնե- րով (empâtements) եւ եւթագրութիւննե- րով (juxtapositions): Միշլըն ուրիշներ կը յօդներն գոտական բայց գունագեղ ձեւով, ինչպէս Շաթոպոսիան եւ Ֆիլպու: Գաղ- ղիացին ուսած է թէ Մօնթէսքիւօ կը սեղմէ եւ իրարու կը կապէ շատ կարճ պարբե- րութիւններ՝ զորս սրամտութեամբ իրարու ընդհարել կուտայ թէ Պիւֆօն հանգար- տութեան մէջ կը պահէ վեհութիւն եւ ներդաշնակութիւն: Թէ միւսը շատ կը սիրէ հակադրութիւնը (antithèse):

Գաղղիացին յարգանքով կը կարգայ իր գոտական հեղինակները: գիտէ իւրա- քանչիւրին բարեմասնութիւնն ու թերու- թիւնը: Եթէ սիրահարն է Լա Ֆօնթէնի, գիտէ նաեւ թէ ան իրեն հետ տարաւ ա- զատ ոտանաւորին, գաղտնիքը եւ մնաց տննմանի: Ան համոզուած է թէ Պոու- յօի օրով, գրելու արուեստը կը տու հիա- նայի կատարելութիւն մը՝ զանազան լիա- սերու յարդարման, ազատման, եւ միա- լորութեան: Ան չի յիշտանար երբ իրեն ըս- տի թէ արուեստը մնայուն չկեցաւ եւ թէ Պուսիի կազապարը այսօր ընդունելի չէ: Ո՛ր որ ջանար նմանելու այսօր Պուա- յօի, պիտի երեւար չոր ու ցամաք, եւ հրնցած: Ան չի սրամտի իր Մօնթէնի մէջ կը գտնեն աւելի չափեկանութիւն նիւթի կամ հիւսի՝ քան ձեւի, որովհետեւ Մօնթէն ունի նաեւ խիստ եւ անուղիղ չըմագի- ծեա, հակառակ իր էն յաջող, էն գեղե- ցիկ, եւ էն չսպասուած ոտանաւոր տո- ղերուն:

Գաղղիացին չի հաւանիր Տիկ, Տասիէի եւ Պիթոպէի թարգմանութիւններուն Հոմե- րոսի գիցաղներգութեանը: եւ եթէ կ'ըսէ որ «Է՛կ թարգմանութիւն կայ՝ որ կու- տայ Հոմերոսի գգացողութիւնը (sensation) այդ ալ Լըքօնց տը Լիլինն է», միւս կող- մէն մտադիւր, յօժարութեամբ, անկեղ- ծովեամբ կը խոստովանի թէ այս վեր- ջինն ալ ունի թարգմանութեան անհա- ւատարմութիւնները, մենամոլութիւնները, վաղնջական արուեստականութիւնները, պարբերութեան խստութիւնները, եւ, նոյն իսկ, թիւր մեկնութիւնները:

Գաղղիացին գիտէ թէ երբ կարգայ Մօնթէնի գործերը, կ'ազատի անհու- նապէս եւ, ամէն մէկ քայլին, լեզուի նոր

գիւտեր կ'ընէ: Ոչ ոք Մօնթէնի չափ չէ արդիւնաւորած՝ գաղղիերէն լեզուն: Գաղղիացին կը նկատէ թէ անոնք որ կ'արհամարեն Կէզ որ Պալլարը՝ գէշ կերպով կարգացած են զայն: Զգուշա- ցէք, կ'ըսէ, միւսօր չափազանցութիւննե- րէն, անոր մէջ, թիւր՝ ճշմարտութեան կերպարանք ունի: Կը հիանայ Շաթոպ- ոսիանի վրայ իր նկարիչ գոյներու եւ պատկերներու:

Այս ամէնուն վրայ, այո՛, գաղղիացին կը գորդողայ, կը գողգողայ, Գիտէ թէ իր գոազեմները իր երկրին զաւակներն են, թէ ունին իր ցեղին բոլոր առաքի- նութիւնները, ինչպէս եւ իր ցեղին մո- լութիւնները, գեղեցկութիւնները եւ տը- գեղութիւնները, ձիւքերը եւ թերութիւն- ները: Եւ, իւրաքանչիւրին մէջ, անպատ- ճառ կը գտնէ օգտուելու, հիանալու, ծա- վաճարելու շատ բաներ:

Ահա, երկու տողի մէջ, գաղղիացին մատենագրական ստացուածքին ընդհա- նուր պատկերը:

Գաղղիացի ամէն նոր գոազեմ ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ ջանալ հասնիլ ա- նոց արուեստին (technique), որոնք ա- նոց գաղտնիքը, ուսումնասիրել անոց յօդներու ամբը, եւ այս բոլոր այլազանու- թիւնէն հանել միութիւն մը, համասեմու- թիւն մը, զգուշանալով կտորտելէ, ջախ- ջախել անոց նշխարները:

Իսկ մենք, Քրիստոսի եկեղեցւոյն հա- րադատ զաւակներս, եթէ մեզի տրուէր ամէն կարողութիւն, մէկ օրուան մէջ պիտի ջախջախէինք Բագրատունին, ո- րովհետեւ քննասիրական հմտութիւն ունեցած չէ, պիտի անհետացնէինք Այ- տրնեանը, որովհետեւ բանաստեղծի հան- ճար ունեցած չէ, կրակի պիտի նետէինք Եղիսիկն ու Սարգիսցին, որովհետեւ միա- կողմանի — (սրբագան) — է առնոց ներ- չընչութիւն եւ ոճը, եւ ատակութիւն չունի նոր աղգերու, նոր եւ կնճառտ արուեստին յարմարելու:

Մենք, թերեւս, մէկ օրուան մէջ պիտի փճագնէինք ամէն հին դեղա- ուստի յիշատակ-բան, որպէս զի մեր իւրաքանչիւրին խելքովը ճամբայ բանա- յինք գրական բարեխառնմանը: Որ է բանը՝ վարդաբու համար մեր միակ եւ սանձարձակ փաճանջօքին համեմատու- լա- տներէն հին խօսք մը կայ որ կ'ըսէ.

«Ինչ բան զոր հրոսակները կանգուն թողուցին, Պառպէսին ի յաջողեցաւ կոր- ծանելու»:

Բոք Պառպէսինի այն մտքն է որ գողգու- Բանթէօնի տանիքը եւ անով չինեղ Ս. Պետրոսի Գմբեթը, որ բոլորովին պղինձ է եւ իննսուն տակառաշափ (tonnes) կը կշռէ:

Բայց ներքի չէ որ այսպէս ոտնակոխ ըլլան մեր լեզուին աւանգուութիւնները, արուեստին ամէն շահերը եւ զարգացո- մը, միմիայն ծառայելու համար caste-ի միտքի, դպրոցի նախապաշարումներու:

Եթէ այսպէս կը խօսիմ ոչ թէ անոր համար է որ շատ բան գիտեմ Եղիսիկն կամ Փարպեցիէն, Ագաթանգեղոսէն կամ Լաստիվերտացիէն, Կորնէնէն, Գանձակէն, Փիլոնէն . . . եւ ոչ իսկ չորսըսէն: Այլ,

որովհետեւ ինձի կը թուի որ ոչ ոք ար- տօնուած է լճացնելու խնդիրը, իր կեցած տեղը կ'իսկոտելու եւ միեւնոյն tam tamբ զարնելու:

Քարոզենք գրաբարին սէրը, մանա- լանգ ընդհանրացնենք պարզ եւ կանո- նաւոր գրաբարը: Այլ գիտնանք արհա- մարհել գրաբարի մօզեկան գաղտնիք-երը՝ ճերմակ թելիքով կարուած քերականու- թիւնը, կախարդական տաղաչափութիւնը, Ախրիկեցի փոքրիկ իշխաւի մը արժանա- վայել քմահաճօքները: Գիտնանք «առ ո- չինչ գրել» մեր գրաբարապաշտեալն ա- ուած «ես գիտեմ» հովերը, արձանական կեցութեան քննարկ, փիլիսոփայի պղծիս բրո- նուածքը:

Մենք պէտք ունինք, ինչպէս կ'ըսէի, լաւագոյն ուսումնասիրելու մեր բոլոր գա- րերու մատենագիրները: Այս նպատակին հասնելու համար հարկ է թօթափել աւելն կաշկանդեալ սկզբունքը, եւ փրկիլ հա- մարձակ վիճարանութեան, անաշատ յրե- նութեան, անկողմնակող բազմաօտութեան: Քննադատ մը ստիպուած է յաճախ վար- ուիլ գիտնականի մը պէս, իրեն համար ամէն ինչ կամ նոր կարեւոր մատենագիր պարտի այնքան անտարբերութեամբ — կամ մեծ հետաքրքրութեամբ — նկատ- ուիլ, որքան գիտնականը աւելի սեծա- րանք պիտի չի տար այսինչ «մատթիւն» անինչ «խորթմամ» ինչ եւ փետրաւոր կո- կորդիլոսին:

Պահենք մեր աչքին առջեւ ընդհանուր միութեան մը պատկերը, գրական ար- տագրութիւններու մէջ, եւ տու միութե- ղէն զանազանքը դեղերը, ինքնախնդիրը, տեսակները, եւն: Բայց խիղճով ուսում- նասիրենք, ոչ չարքութեամբ գոտաւորենք, եւ մանաւանդ գիտնանք . . . խնամքով պահել:

Կ'ուսարտեմ հետեւեալ օտար վկայու- թիւններով:

«Հարկաւոր է ճանչնալ արուեստը իր բոլոր կերպարանքներուն տակ, որպէս- զի մարդ կարենայ խոյս տալ բացարձա- կապէս միակողմանի տեսութիւններէ (théorie) եւ զպրօցի նախապաշարում- ներէ»:

Այդ զպրօցի նախապաշարմանց սոսկա- յի մէկ օրինակը կուտան, այսօր մեզի, Վե- նետի եւ Վիեննայ: Հարկ չկայ, սակայն, չափազանց յուզուելու այս բանէն: Օգ- տակար եւ բարեկիրթ միճարանութեամբ մը կարելի է քիչ ատենի մէջ ձեռք ձգել ինչ որ ախնամ թողութիւն կէս դարէ ի վեր: Այն ատեն, ամէն ճշմարտութիւն ինքնին կը մօտենայ մեզի, յայտնի կը ցո- լայ մեր աչքին:

Միջոցը — պիտի հարցնէիք:

Նախ կարգաւ, վերջը գրել: Ծոխանալ վերջին երեսուն տարիներու համաշխար- հային հմտութեամբ, նոր ընթերցումնե- րով, չոր ուսումնասիրութիւններով:

«Մարդ մը որ չի կարդար — կ'ըսէ գաղղիացի հեղինակ մը — կը մնայ տը- գէտ: Իսկ զրազէտ մը որ չկարդար, կը կորսնցնէ կէսը այն տաղանդին՝ զոր պիտի կարենար ունենալ»:

Եւ անոնց համար որ կ'ուզեն խաղալ le tout pour le tout, անոնց համար, աւելի՛ գէշ:

ԳՐ. ՄԱԼԽԱՍ

ԹՐՈՇԻԿ

ԼՈՒՐԵՐ ԶԱՆԱԶԱՆ ՈՒ ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ

Տիար խմբագրապետ.

Ինձի կը գրէր
Բարեկամսն Նամակովը Զեր,
Թէ՛ Պոլիսի մէջ — և ամենուրեք —
Քըտնիկները՝ շատ են կորսուցեր:

Եւ կը հարցունէր. «Այս դարսն ինչու,
«Այս խոր լըռութիւնն արդեօք մինչեւ ե՞րբ...»
«Զեք չի՞ ներշնչեր ամբողջ փութկոտ չու,
«Վոսփոյի ցրտին ամանց առ եզերք...»

Զեր կոչն ու խնդրանքն ինքնին պատուաբեր
Փայփայեն սիրտս ու յուզեն զայն սաստիկ,
Գընտնադուրի մըտնէջ ու ծափերու
Կը կոցուցանեն զիս բարեբաւտիկ:

Եւ յայտարարել կուգամ անո՛ւ Զեք
Թէ՛, յաջորդ շարժու, զըւարթ ու Թրժուուն
Զեր «Ծաղիկ»ին մ. ջ կ'իջնեմ ստապրէզ
Քաղաքն ընելու օրուան լուրերուն:

Ժամէն, դպրոցէն, գիւղէն ու փանքէն,
Եւ գրողներու օճախներէն ալ
Կը յուսամ՝ փոփոխ, անյոյզ և անքէն
Ու զարմանազան պաշար մ'ունենալ:

Այս անձրևալից օրերուն յաջորդ
Մարտիով «Ծաղիկ»ին մի տարուկ արեւ,
Կը փութամ լըղել խոտուտիս կըցորդ
Զեք իմ մըտերմի սրտային բարեւ:

7 հոկտ. 1903

ԱՅԻՍՏՈՂՈՄ

Նոր Գիրքեր

Etude sur la Nature Humaine,
Հեղինակ Բրոֆեսոր Լ. Մեջնիքով:

Ըստ բաւականին չխօսուեցաւ այն շատ
նշանաւոր մէկ գրքին վրայ, զոր գեղ Նոր
հրատարակած է Բրոֆեսոր Լ. Մեջնիք-
ով՝ մարդկային բնութեան վրայ:

«Մարդկային բնութեան վրայ ուսումնա-
նասիրութիւն» կամ «Փորձ լաւատես փի-
լիսոփայութեան» — անա այս է խորագիրը
այդ գործին. անուանի գիտնականը այդ
տնունով ուղած է գաղափար մը տալ իր
աշխատութեան ոգիին մասին եւ նշանա-
կել անոր մարդկայնական յատկանիշը՝
գլխաւորաբար: Կեանքի եւ մահու խըն-
դիրը մարդուն միտքը զբաղեցնելէն ի վեր
շատ քիչ անգամ հրատարակուած է այս
տեսակ գործ մը ուր այնքան պայծառօ-
րէն ցոյց տրուած են Անձանօթին վրայ
տարուած յաղթութիւնները՝ աշխատանոց-
ներու մէջ տիրող հիւսնալի յարատեւու-
թեան շնորհիւ:

Բրոֆ. Մեջնիքով կարծես Բասկէօնեան
Հաստատութեան կողմէ կը ծանուցանէ թէ
այլեւս հասած է թերեւս այն ժամը երբ

մարդիկ անվախօրէն պիտի դիմադրուեն
իրենց հակառակորդին: Այս յայտարարու-
թիւնը կ'ընէ պայծառօրէն, բան մը որ կա-
րելորդ թիւն կ'ըստանայ երբ նկատի առ-
նենք նիւթին ընդարձակութիւնը: Այսքան
աշխատութեան արդի մը առջեւ Բրոֆ. Մեջնիք-
ով եւրէք իր բնկերաբանի երեւոյթը չի
փոխեր գուշակով, ու այն վերջնական
եզրակացութիւնները որոնք ամէն ինչ կը
պահեն եւ կը պնդարդեն, գիտունի
խօսքեր են:

Բրոֆ. Մեջնիքով նախ յետահայեաց
ակնարկ մը կը նետէ զանազան դարերու
մէջ մարդուն՝ աշխարհի վրայ ունեցած
կարեւորութեան վրայ, եւ յետոյ խնդրին
սա հիմնական հարց մէջտեղ կը դնէ.
— մարդկային բնութիւնը մի միայն ներ-
դաշնակութիւններէ չէ՞ բաղկացած, թէ
ոչ՞ աններդաշնակութիւններ ալ կո պա-
րունակէ: Մի միայն իր բնազդային ճիշդ-
տուններուն հետեւելու է երջանկութեան
տիրանալու համար, թէ չէ, պէտք է որ
մարտնչի ան կործանարար տարրերուն
դէմ, որոնք իր կորուստը կը պատրաս-
տեն:

Գործարանաւոր կենդանիներուն կեան-
քին մէջ ամէն բան կ'ապացուցանէ թէ
ընդհանուր օրէնքը աններդաշնակութիւնն
է, որ ամէն տեղ ու ամէն ատեն կ'ըսէ
անհատին. — «Գո՛ւն բնաւ առանձինն, ամ-
բողջ մը չպիտի կրնաս ըլլալ»:

Գալով մարդ էակին, Մեջնիքով կը
գծէ անոր ծագման պարագաները եւ ա-
նոր մէջ կը տեսնէ մարդակերպ կապիկ
մը, որ ժամանակին յոլովմանց հետ փո-
փոխուելով ծնունդ տուեր է նոր յատկու-
թիւններով օգտուած զուակներու: Այս
յայտարարութիւնը որոշ է, վճռական է.
կապիկի սերունդէն ըլլալով, մարդ էակը՝
հակառակ իր բոլոր կատարելութիւննե-
րուն, պահած է բնախօսական էակին գըլ-
խաւոր յատկանիշը, որ է աններդաշնա-
կութիւնը:

Աններդաշնակութիւնը գոյութիւն ունի,
ասիկա դիւրաւ կը տեսնուի մարտողական
գործարաններուն մէջ, ինչպէս նաեւ վե-
րարտադրման եւ կեանքի պահմանման
գործարաններուն վրայ:

Հիւանդութիւն, Մերութիւն, Մահ անա
ասոնք են այն երեք հակառակորդները,
որոնց Գիտութիւնը պէտք է որ յաղթա-
նակէ:

Հիւանդութիւնը ըստ բաւականի յար-
ձակում կը կրէ բժշկութեան եւ վի-
րաբուժութեան կատարած անդադար յա-
ռաջդիմութիւններէն, այնպէս որ առանց
պատրանքի կրնանք երեւակայել անոր
օրըստօրէական ու ամբողջական նուա-
զումը:

Բայց ծերութիւնը, բայց մահը, այս
երկու անբաժան տագնապները, որոնք
մեր ուղեղին շուրջը կը թռչկոտին դժ-
բախտութեան երկուորեակներու պէս, ու

անոնք այն ատեն միայն կը զատուին ի-
րարմէ, երբ մարդը գլտորած է արդէն
Անձանօթին անդունդներուն մէջ:

Մարդը, իր հիւսուածքներուն կարծ-
րացումովն է որ կը սկսի ծերանալ: Ին-
չպէս, ծերութիւնը պարզապէս մին է, պայ-
քարը՝ մեր կեանքին եւ մեր մահուան
ցանկացող տարրերուն միջեւ: Ուրեմն,
մէկ կողմէն հարկ է զօրացնել մեր կեան-
քին օգտակար ազդակները եւ միւս կողմէ
տկացնել հակառակորդ ոյժերը: Այս ջին
նպատակին յաջողութեան համար պէտք է
գործածել շիճուկներ, որոնք իրենաւոր
են զանազան զատակարգի բջիջներուն
համար: Գալով միջբոսկներուն եւ ուրիշ
մեծապիւր փոքրիկ կենդանիներուն, անոնց
դէմ ալ կարելի է կռուիլ անդակուն նիւ-
թերով, ինչպէս acide lactique (թթու կաթ).
ասոնք ուղղակի կը յարձակին միջբոսկին
կենդանական սաղմին վրայ:

Բրոֆ. Մեջնիքով կ'ըսէ որ հիմէ յա-
ջողինք ալքոլի եւ ֆրանսական ախտի
պատահանները բնաջինջ ընել, արդէն ա-
հագին յաղթութիւն մը տարուած կ'ըլլայ
հիւանդութեան եւ ծերութեան վրայ:
Երկարակեացներու օրինակը եւ գիտական
խուզարկութիւնները շատ լաւ կ'ապա-
ցուցանեն այս պարագային ճշմարտու-
թիւնը:

Մերութիւնն յետոյ կուգայ մահը:
Մեջնիքով կ'ըսէ թէ մահը կ'ենթադա-
նորեն անհրաժեշտ բան մը չէ, սա պարզ
պատճառով որ նոյն այս երկրին վրայ գո-
յութիւն ունին էակներ որոնք չեն մեռ-
նիր: Միայն ինչ կենդանիները չեն մեռնիր.
Ջրածնիները, նախակենդանիները մեծ մա-
սամբ չեն մեռնիր: Ուրեմն մահը բնաւ
ամբողջացուցիչ մասը չի կազմեր կազմա-
կերպուած տիեզերքին:

Եւ սակայն, մահը գոյութիւն ունի:
Բայց քանի որ մահը կոնայ գոյութիւն
չունենալ, ուրեմն այն տարրերը, որոնց
վրայ տարակոյտ չունինք, զայն կը հրա-
պուրեն եւ կը փութացնեն մեր վրայ, մեր
կամքին հակառակ: Մարդը բազմաթիւ
բջիջներէ կազմուած ըլլալով կ'երեւայ թէ
անմահութեան յոյսեր չունի: Բայց եթէ
անոր անգամազննութիւնը լաւ ուսումնա-
նասիրենք, կը տեսնենք որ անիկա կը
պարունակէ մէկ քանի բջիջներ որոնք
կեանքի շարունակութեան համար ստեղ-
ծուած ըլլալով, տեսակէտով մը կ'անմա-
հացնեն մարդը:

Մեջնիքով ուրիշ շատ մը գիտուններ
ու պէս կը կարծէ թէ բջիջները կը կրեն
տեսակ մը հոգի որ զգայութիւն եւ կամք
ունի, եւ որ սակայն բնաւ մեր ծանօթ
հոգին չէ. բայց հոգի մըն է դարձեալ:
Մեր հոգին կը մեռնի, իսկ մեր բջիջներուն
հոգին եւ անոնց հիւլէական տարրը չի
մեռնիր: Ուրեմն, բնախօսական լեզուով,
անմահ տարր մը գոյութիւն ունի մեր
մարմնայն մէջ:

Իրօֆ. Մէջնիքօֆ միօրեայ կեանք ունեցող կենդանիներուն օրինակը մէջ բերելով կ'ըսէ թէ այս կենդանիները չեն մեռնիր պատահական արկածով մը. այլ որովհետեւ անոնք իրենց մէջ չեն ունենար կեանքի անհրաժեշտ պիտոյքը. անոնք կը մեռնին ինչպէս կանթեղը կը մարի առ ի չգոյն իւղի, առանց վիշտ ըզգայու եւ առանց տխրութեան: Լաւ ուրիմ, տեսնե՞ք թէ ինչ որ ճիշտ է այդ միջատներուն համար, կը պատշաճի՞ նաեւ մարդոց: Հոն ալ Մէջնիքօֆ խոստովանելով հանգերձ թէ այս տեսակ մահերը չառ հաշու ազէպ են, կը յայտարարէ թէ անոնք զոյու թիւն ունին, որովհետեւ մարդ ինքն իրմով ենթակայ է անհետանալու իր հիւսուածներուն բնասոսական սպառնալով — եւ ոչ թէ պատահարաւ:

Ու ահա այս կերպով կը հասնինք այն կէտին, ուր կը սկսի պայքարը՝ ճակատագրին դէմ: Կը հասնինք կեանքի եւ մահու միջին լինելուն, որ կը ներքէլ բոլոր մարդոց սրտին յատակը, իսկ ծերութեան մեղմեցման առանձն արթննալու համար: Մեռնելը, մեռնիլը, ինչ է որ մեռնիլը, եթէ արդէն մարդ յարած չէ կանքին իր բոլոր նեարդներով, եւ եթէ այլեւս պէտք է քամալիլ այն կեանքէն, որուն բոլոր հասկոյնները սպառած են արդէն:

Քանի որ մարդ իրեն գիտուն եկած բոլոր փորձանքները իր ֆիզիքականին աննկողնայնականութեանց կը պարտի, եւ քանի որ գիտութիւնը միայն կոնայ ատոր դարձան մը տանիլ, ուրեմն պէտք է գիտութիւնը զարգացնել: Մի միայն գիտութիւնը կրնայ «աննկողնայնականութիւնները ներգայնակութեանց փոխել» մարդուն բարեհաջողութիւնը պատրաստելով, կեղծակապէն Մէջնիքօֆ:

ՆՐԵՆԱԿ

ԴՆՁ ԿԵՆՆԵՆ ԲԺՅԵԱՆԵՐԷ

Պ Լ Ն Ի Լ Է

Պատիւը այն զգուանքի զգացումն է, զոր կ'ունենանք մեր բերնին մէջ մտքուած այս կամ այն նիւթին համար, որ պիտի ծառայէր մեր անդառնութեան: Ասիկա բրօքէսօր Ռիչէի տուած սահմանն է: Եւ ակա՛յն պէտք է ըսել որ անդառնութեան զօրս յաճախ կը գտնինք պարզապէս բան մը տեսնելով, հոտոտելով, շօշափելով եւ նոյն իսկ երեւակայելով:

Մարդը գտնիլը արտայայտելու համար, խորշումը զգացում կը կ'ունենայ. անիկա այլ եւս չի կրնար կլլել, խոչափողը կը կծկուի, յորձուներ աւելի առատորէն կը հոսի, նողկանք կը զգայ, որ փոխումի կը յանդի:

Անդառնութեան մէջ գտնելու զգացում մը ժառանգականութեան եւ սովորութեան

կրկնակ ազդեցութիւններուն ենթակայ է: Արդարեւ, ընդհանրապէս զգուանք չենք զգար այն անդառնութեան համար, որոնք օգտակար մեղի. եթէ հակառակը ճշմարիտ ըլլար, չառ ազիտաբեր արդիւնքներ պիտի ունենայինք, որովհետեւ ինչ պիտի ըլլար վիճակը նորածին մանուկի մը որ կաթէն զանէր:

Յայտնի է որ առանց վնասելու մարսողութեան եւ անդառնութեան, կարելի է բուսակներ կենդանիները միտով անուշանել, ինչպէս նաեւ մասկերները՝ պոռուզով ու բանջարեղէնով: Բայց դժուար է կապիկի մը կամ ճագարի մը միս կերցնել թէպէտեւ միսը անյարմար չէ անոնց օրնըդառնութեան եղանակին, քանի որ կրնան մարտել զայն: Միւս կողմէ գիւրաւ կարելի չէ զիշատիլ մի կերցնել պոռուզ կամ բանջարեղէն, որովհետեւ այս կենդանիները բուսակներ կամ մսակներ են մասնագական տրամադրութեամբ:

Ընտանի կենդանիները հետզհետէ վարժուած են կերակրուիլ ըստ մեր կամոց. բայց հոս ալ ժառանգականութենէ մնացած ճաշակը կը յամառի տակաւին: Այն շուները եւ կատուները, որոնք իրենց մանկութենէն վարժուած են միայն հաց եւ կաթնեղէն ուտելու, անսովորով պիտի լսփեն միսը, եթէ առաջին անգամ ըլլալով տրուի իրենց. միեւնոյն բանը գիտուած է որ ճշմարիտ է միւս կենդանիներուն համար:

Սովորութիւնն ալ ժառանգականութենէն ոչ նուազ կարեւոր գիւր մը կը խաղայ, եւ թերեւս չկայ ուրիշ զգացում մը որ այնքան գիւրաւ ազդուի սովորութենէն՝ որքան ճաշակը: Այս տեսակէտով մարդ էակը չառ զարմանալի օրինակներ ցոյց կուտայ: Այսպէս, երկար տարինը այսինչ երկրին կերակուրներուն վարժուած մարդիկ ուրիշ հրկրի մը կերակուրները տհաճութեամբ պիտի ճաշակեն: Նմանապէս, շունի միսը, զոր Ձինացիները ընդհանրապէս կ'ուտեն, մեզի կը գտնեցնէ, թէպէտեւ կ'ուտենք խոզին միսը, մինչդեռ խոզը իր անունդի նիւթերուն ընտանեկան մէջ նուազ փափկաճաշակ է:

Ալքոլի եւ ծխախոտի գործածութեան համար մարդոց ցոյց տուած անյաղթելի փափաքն ալ արդիւնք է սովորութեան, որ երկրորդ բնաւորութիւն եղած է: Մինչեւ մէկ աստիճան, միեւնոյն բանը կրնանք թել կենդանիներուն համար: Վարժութեամբ՝ կարելի է կենդանիներուն տալ անանկ անուններ, որոնք բոլորովին կը տարբերին իրենց բնական անուններէն. շունը, փիղը եւ ուրիշ շատ մը կենդանիներ վարժուած են հաճոյքով զօրժածելու: Ոգիւղից ըմպելիներ:

Մասնաւորապէս կենդանիները կը գտնին այն պոռուզներէն եւ տունկերէն որոնք թունաւոր են. թունաւոր տունկերով լե-

ցուն դաշտի մը մէջ շատ քիչ անգամ միայն կենդանի մը թունաւորուելով կը մեռնի: Թունաւորիչ տարրեր պարուսնակով տունկի մը առջեւ կենդանին բունազգային գորշանք մը կը զգայ եւ չուտեր: Մարդ էակը, որուն ճաշակաւանքն արագորէ յաճախ թերի կրթութեան մը հետեւանքով խաթարուած է շատ դարերէ ի վեր, բոլոր կենդանիներուն մէջ ամենէն տկար կերպով կրնայ գտնազանել թունաւոր եւ ոչ թունաւորը:

Այստեղ հանգերձ մարդիկ բոլորովին զրուկուած չեն այդ կարողութենէն. շատ մը թունալի կենդանիներ կան, որոնց լոկ տեսքը կը գտնեցնէ զմեզ, ինչպէս օձերը, որոնցմէ թէ կը սոսկանք եւ թէ կը դարձնինք:

Երբ ու եւ է առարկայ անօգուտ կը թուի մեզի, այդ հանգամանքն ալ պատճառ կ'ըլլայ որ գտնինք: Այսպէս, մէզու քրտինքը յորձուներ եւ բոլոր այն նիւթերը, որոնք մօր փնէն զօրս կը ծորին, ընդհանրապէս մարմնին համար անօգուտ են, եւ հետեւեալ մեղի կը գտնեցնեն:

Պատելու զգացումը եթէ քննենք բոլորովին տարբեր տեսակէտով մը, պիտի տեսնենք որ իմաստուն բնութիւնը այդ զգացումը դրած է մարդոց եւ կենդանիներուն մէջ միանգամայն օրպէս զի ասով փոքր մը տուած ըլլալ ինքնապաշտպանութեան, մտանդի մը դէմ: Ապրող էակները թունաւոր տունկերով չբնապատուած ըլլալով գտնելու զգացումը զմեզ անոնցմէ հետեւ կը պահէ:

ՏՈՒՐԷ. ԱՐԿՈՆ

Ջ Ր Ա Բ Ո Ւ Ժ Ո Ւ Թ Ե Ր Թ

Որքան որ մարմնային աշխատութիւնները կը բազմապատկուին եւ աւելի ազէկ կը ճանչնանք ապրող նիւթին ներքին բնութիւնը, բնականութեան արեւետոր հետզհետէ կը բարեշրջի, որով եւ ջրարուժութիւնը նոր ազդակներ կ'ունենայ, մեր մարմնային հիւանդութիւններուն դէմ յաւազոյն կերպով մաքառելու համար:

Ֆիզիքական ազդակները ինչպէս ջուրը, լոյսը, ելեկտրականութիւնը, եւն, ասիւնէն աւելի նպաստած են այս բուժական բարեշրջութեան, ու թէպէտ նախապէս փորձառական միջոցներ էին, բայց հիմա եղած են կարեւորագոյն դարմաններ:

Աս բնական ազդակներուն մէջ, անկասկած ջուրը առաջին տեղը կը զբաղէ: Ջուրը որ սկզբէն ի վեր բնկերային նշանաւոր բարեկարգիչներու կողմէ նկատուած է իր բնականապէս առողջապահիչ տարր մը, անցիկ դարուն սկիզբէն ի վեր միայն մէթոտիկ կերպով սկսաւ զօրժածուիլ, իբր քեղ: Ջրարուժութիւնը հակառակ իր կատարած յատկաբարձութիւններուն, տակաւին չէ ուսումնասիրուած սակայն իր բոլոր մանրամասնութիւններով:

Նորագոյն ժամանակի պիտանեկանները, ինչպէս Տօքթ. Կիմպլիլ և ուրիշներ սա պէս կը սահմանեն ջրարուժութիւնը. ա. նիկա արտաքինապէս գործածելի գեղ մըն է, եւ միմիայն ջուրի գործածութեան վրայ հիմնուած է. ինչ որ ալ բոլոր բարեխառնութեան աստիճանն եւ այն ճնշումը, որով ջուրը կը խուժէ մարմնուն վրայ:

Ջրարուժութեան մէջ իւր արտաքին գեղ գործածուած ջուրը կ'արժուածին չափ պարզ գեղ մը չէ եւ կ'որոշի չէ որ առաջին հանգիստը գործածէ զայն: Ընդհանրապէս, ջուրը այնքան աւելի դժուար է կառավարել, որքան ու եւ աղբիւր գեղ, որովհետեւ պէտք է որոշ փորձառութիւն մը ունենալ օգտակարապէս ջուրը կարենալ գործածելու համար:

Ջրարուժութեան մէջ պիտաւորաբար պէտք է նկատի առնել ջուրին յառաջ բերած գրգռում, մորթին մակերեսին վրայ աւս գրգռումը ջրային կեդրոններուն փոխանցուելով ջրային կորովի պիտի վերածուի, ի վերջոյ տարածուելու համար ջրային դրոթեան մէջ, հոն ուր խանգարումներ կային: Ուրեմն կարեւորն այն է որ պէտք է աւս գրգռումը յառաջ բերել, առանց չափը անցնելու: Այս նպատակին իրագործման համար ջրարուժական շատ մը ձևեր եւ գործիքներ հնարուած են, որոնք կրնան նիւթ կաղձիլ սոսանձին յօդուածի մը:

ՏՈՒՐԻ. ՄԻՇԷԼ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մեր գաւառացի բաժանորդներուն խրնդաւանցը վրայ աւսորելն կ'ընկիւնէ քաղաքականներու բաժինը, որուն ներքեւ ամէն օտարու պիտի ներկայացնեն միշտագային քաղաքական կեանքը, ամբողջ կերպով:

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՃԱՐՈՆ ԵՄԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

★ Մանաւանդ վերջին մէկ քանի շաբաթներու միջոցին շատ ձգտեալ վիճակ մը ստացած են Ռուսիոյ և Ջիւնտատանի միջեւ եղած դիւանդութեան յարաբերութիւնները: Մէկ քանի օրեր առաջ նոյն իսկ ըսուեցաւ թէ Ճարոն 48 ժամ աւան վերջնագիր մը տուած ըլլայ ռուս կառավարութեան, ինչ որ ռուսացի չի հաստատուեցաւ, Ճարոնի մէջ, ներկայիս ամէնէն աւելի ընդհանուր գրգռութիւն մը կ'երեւայ Ռուսիոյ դէմ, որովհետեւ հակառակ նախապէս որոշուածին, Ռուսիոյ կը սպանաւ մինչեւ վերջը Մանուէրի մէջ մընայրու: Միւս կողմէ Ռուսիա չուզեր որ Ճարոնական աղբեցութիւնը գերազանց ըլլայ Քորէայի մէջ: Անցեալ շաբաթուն վերջեր թէեւ ըսուեցաւ թէ Ճարոն Քորէայի հարաւային կողմը զօրք ցամաք հասած է, բայց իրողութիւնը սա է որ Ճարոն Սեւուի կառավարութեան մեղաշնորհ ստացած է Մագաժիի երկաթուղիի գիծը կցել Սեւուէն Ռեւ-ճու երկաթուղի գիծին:

★ Ռուսիոյ և Ճարոնի միջեւ յարաբերութեան ձգտեալ վիճակը որ չափազանց յոռեւ տեսներու կողմէ պահ մը նախապատրաստութիւնը նկատուեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ պատերազմի մը, անցեալ շաբաթ մասնաւորաբար զբաղեցուց անգլիական մամուլը: Ըստ Անգլիա-Ճարոն

նախան պայմանագրութեան, եթէ Ռուսիա առանձին պատերազմի, Ճարոնի հետ, այն տուն Անգլիա չեղք պէտք է մնայ, իսկ երբ Ճարոնայի կամ ուրիշ երկրի մը աջակցութիւնը վայելէ, այն տուն Անգլիա եւս պէտք է աջակցի Ճարոնի: Այս պարագան է որ մասնաւորաբար կենսական կը դարձնէ ինքիքը Անգլիացիներուն համար, և անգլիական մամուլը, վերջին շաբաթուն առաջնորդող յօդուածներ հրատարակեց այս մասին:

★ Իրաւ է թէ այսօր հաստատուած է որ մէկ երկու շաբաթ առջի յուզումնային լուրերը անհիմն էին, բայց Մայր. Արեւելքի մէջ կացութիւնը գիտարութիւններով լեցուն կ'երեւայ և վտանգաւոր, այնքան տեսն որ Ռուսիա և Ճարոն կը շարունակեն մաքաւել Քորէայի և Մանչուրիոյ սեփականութեան խնդիրն շուրջ:

★ Մինչեւ այսօր Ռուսիոյ ոչ միայն ա. մենափորը նշան մը ցոյց չեն տուած Մանչուրիան պարպելու, այլ նաեւ տակաւ կը զօրացնեն իրենց գինուորական զօրք Մայր. Արեւելքի մէջ: Պաշտօնապէս յայտարարուած է որ ներկայիս Ռուսիա Բորգ-Արգիւրի շրջակայքը 10,000 ըստակ մը ունի, որ ըսել է երկու ամիս առաջուանէ 40,000 աւելի. երկու ռուսական զբաժանոր և երկու յաճախաւ ալ հասած են Մայր. Արեւելքի շուրջը, զօրացնելու համար ռուս տորմիդը, այնպէս որ այս վերջինը աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ քան թէ նոյն շուրջերուն մէջ գտնուած Ճարոնական տորմիդը:

ՋԱՐՈՆ ԻՍԱԼԻԱ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱԶԳՈՒՄ

★ Ջարոն Իսալիա ընկել այցելութեան կը սպասուէր մեծ անհաճութեամբ: Մասնաւորաբար իտալական կառավարութիւնը ամէն ջանք կ'ընէր հաճելի ընծայելու համար Ջարոն, իր Իսալիա կատարելիք այցելութիւնը: Իսալիոյ կառավարական շրջանակներուն մէջ քաղաքական մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը տրուէր Ջարոն այցելութեան: Այցելութեան ամէն յայտ ստիպելու ջուրը իսկաւ Հոսմի մէջ, Տարմադատէն 12 հոկտեմբեր թուականի հեռագրով մը որ կը յայտնէր պաշտօնապէս թէ, Ջարոն պարտաւորուած է յետաձգել Իսալիոյ Արքունիքին տակիք իր այցելութիւնը: Ջարոն այցելութեան յետաձգումը մեծ յուսահատութիւն պատճառած է Հոսմի մանաւանդ պաշտօնական շրջանակներու մէջ:

ԱՆԴԼԵԻՖՈՒՆՏԱԿԱՆ ԻՐԱՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

★ Անգլիոյ և Ֆրանսիայի միջեւ առկա կարգ մը վէճեր, իրաւարարութիւն մը փոփաքելի կացուցած են միշտ և յետոյ այդ փոփաքելի իրաւարարութիւնը բուսական մեծ վտահալութիւն մը համարուած է ընդհանուրէն ալ: Ներսպական իտալական տեսակետով Արդ, վերջին մէկ երկու շաբաթներու միջոցին է մանաւանդ որ Ֆրանսական և անգլիական մամուլը կը զբաղին անգլիա-ֆրանսական իրաւարարութեան խնդիրով որ ներկայիս այլեւս կատարուած իրողութիւն մըն է: Այս առթիւ գիտելի է միայն որ այս իրաւարարութիւնը տուանց ընդհանուր հանդամանք մը ունենայու, երկու երկիրներուն միջեւ առկա վէճերուն հաշտարար կարգադրութիւնն է:

★ Անգլիա-ֆրանսական իրաւարարութեան դաշնագրին հրատարակութիւնը որ տեղի ունեցաւ անցեալ չորեքշաբթի (14 հոկտ.) ջերմօրէն ընդունուեցաւ թէ՛ Ֆրանսիայի և թէ՛ Անգլիոյ մէջ: Թէեւ երկու երկիրներուն ժողովուրդը ունի սա՛ գիտակցութիւնը որ այդ պայմանագրութեամբ քաղաքական նոր դարաշրջան մը չէ որ կը բացուի երկու երկիրներուն միջեւ, այլ քաջ մը առաջ նշանակէ, բարեւոյ յարաբերութեանց շաւղին մէջ:

★ Թայմը, անգլիա-ֆրանսական իրաւարարութեան դաշնագրին հրատարակութեան առթիւ, առաջնորդող յօդուածի մը մէջ կ'ըսէ թէ Ֆրանսա, Անգլիա և Իտալիա կառավարական կազմա-

կերպութեան նոյն ոգին և քաղաքական նոյն կեանքը ունին, հետեւաբար Իտալիոյ արքայական զոյգին, ճիշտ նոյն պահուն Բարիդ գտնուիլը բարեւադրող հանգիստը մըն է, որ կրնայ նոյն իրաւարարութիւնը երեք երկիրներուն միջեւ ալ յառաջ բերել: Անգլիա-ֆրանսական իրաւարարութեան դաշնագիրը ցոյց կուտայ փոխադարձ բարեւոյ տրամագրութիւն մը: Լա Հէյն իրաւարարութեան դաշնագրին աղնիւ սկզբունքները գործադրութեան դնելու համար:

★ Անգլիա-ֆրանսական իրաւարարութեան դաշնագիրը կը բաղկանայ հետեւեալ երեք յօդուածներէն. —

ՅՕԻ. 1. — Դաշնագիր երկու կողմերուն միջեւ եթէ իրաւարարական վէճեր ծագին կամ լի է ի ենց միջեւ գոյութիւն ունեցող դաշնագրութեանց մեկնութեանը առթիւ անհամաձայնութիւններ տեղի ունենան, զորս կարելի չըլլայ դիւանագիտական բանակցութեամբ հարթել, այն տեսն այդ վէճերն ու անհամաձայնութիւնները պիտի ներկայացուին 1891 յուլիս 29ին Լա Հէյն մէջ հաստատուած իրաւարարական մեայուն Առեանին, պայմանաւ սակայն որ երկու պայմանագիր պետութեանց ոչ կենսական շահերը և ոչ ալ պատիւն ու անկախութիւնը խնդրող առարկայ ըլլան, մանաւանդ ուրիշ պետութեանց շահերուն չդպչին:

ՅՕԻ. 2. — Իւրաքանչիւր մասնաւոր պարագայի դաշնագիր երկու կողմերը, իրաւարարական միայն ատենին դիմելէ առաջ, համաձայնութեան յատուկ գիր մը պիտի ստորագրեն, յատուկ կերպով սահմանելով վէճին առարկան, իրաւարարներու իրաւասութեանց սահմանը և այն մասնաւոր միջոցները որոնք կը վերաբերին իրաւարարական դատարանին կազմութեան և գործելու եղանակին:

ՅՕԻ. 3. — Ներկայ կարգադրութիւնը եղած է հինգ տարուան տեւողութեան մը համար, ստորագրման թուականէն սկսելով:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

★ Ֆրանսական Խորհրդարանին նստաշրջանը բացուեցաւ հոկտ. 29ին:

★ Բանամայի ջրանցքին շինութեան ընկերութեան իրաւագէտ Խորհրդականը Քրոմաւել, Մ. Նահանգներու Նախագահին հետ ունեցած տեսակցութեան մը առթիւ, վտահ կերպով մը յայտարարած է առանց մանրամասնութեանց որոշ ծանրանալու թէ, ջրանցքը Մ. Նահանգներու ձեռամբ պիտի շինուի:

★ Բանամայի ստացուած հեռագիրները պատերազմ մը կը նախատեսեն Նիքարագուայի և Կոստա-Րիկայի միջեւ մէկ կողմէն և Սան-Սալվադորի և Հոնդուրասի միջեւ միւս կողմէն: Սան-Սալվադորի զօրազանդերը պաշտօն ունին յետոյ միջոցներով զօրազանդի չափ Կոստա-Րիկայի տեղում են: Պատերազմի այս լուրերը կը հերքուին ռուսիայի Բորիս Սան-Սալվադորեան հեռագրով կողմէ, որ նոյն իմաստով տեղեկութիւններ ստացած է:

★ Պեկրատէն կը հաղորդուի թէ Սերպիոյ Բէգէր թագաւորը մօտեցն պիտի սկսի օտար արքունիքները այցելելու, իր գահակալութեան տալիս: Իսկոտմերի մէջ Վիեննա պիտի այցելէ յետոյ իր ճամբան պիտի շարունակէ դէպ ի հեռ գերագուրկ և վերադարձին, Պեկրին մէջ այցելութիւն պիտի տայ նաեւ Վիլհելմ կայսեր: Մնացեալ այցելութիւնները պիտի յետաձգէ յառաջիկայ գարնան:

★ Իտալիոյ արքայական զոյգը նախորդ շաբաթ ալ այցելեց Բարիդ Այս առթիւ շատ փայլուն ընդունելութիւն մը եղաւ թէ՛ պաշտօնապէս և թէ ժողովրդեան կողմէ: Մանօթ ըլլալով ամէնց առաջ Իտալիոյ և Ֆրանսիայի միջեւ յարաբերութեանց ոչ այնքան բարեկամական տրամագրութիւնները արքայական զոյգին ալ Ֆրանսա այցելելու մասնաւոր խաղաղամտութեամբ մը կ'ընդունուի և անոր քաղաքական նշանակութիւն մը կը երևի: Ֆրանսական և իտալական թերթերը այս այցելութեան առթիւ ջերմ յօդուածներ կը հրատարակեն ֆրանսիական իտալական բարեւոյ յարաբերութեանց մասին:

Արտատպեր Ա. ՈՒԿԱԼԻՆԻ

Տպագրութիւն Սագան

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ ՈՒԹԻՒՆ

ՕժիՏի նիւթէրՈՒ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ քաղաքական, ազգային, գրական, առևտրական յոյժածներ, տնտեսականներ, քրոնիկներ, թղթակցութիւններ եւ օրուան ամենէն քաջ լուրերը, ներքին, Արտաքին, Հեռագիր

Տեր եւ Տնօրէն ՏԻԳՐԱՆ ճիւղէկէկեան Ն. 20, Պապր Այի Ճատախ, Կ. Պոլս

(52) 3-4

Union of London հրդեհի դեմ ապահովագրական բնկերութեան Առաքաղ սրբի միակ ներկայացուցիչն են Տ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ, որոնց կրնան զիմել ամէն ա. նոնք, որոնք կը փափաքին իրենց ինչքերը ապահովագրել սոյն ամենանշին եւ համբաւաւոր բնկերութեան :

ԹՈՊԸՐԴ ԳՈԼԵՃ

Վարժարանիս յատուցելոյ տարեշրջանը պիտի սկսի Սեպտ. 2/15/նո. Կարգադրու. թիւները եղած են շոր գիւրութիւններ տալու վաճառականական ուսմանց համար. Մնացուն բժիշկ մը աշակերտներու առողջութեան, ժարմամարդներուն ու խաղերուն, ինչպէս նաեւ վարժարանին շնորհաւոր առողջապահական վիճակին վրայ կը հակէ: Նախորդ տարուընէ սկսած բազմաթիւ է նաեւ փոքր ազոց յատ կացեալ շոր շէնքը, ուր պիտի ընդունուին մինչեւ 10 տարեկան աշակերտներ: (22) 8—12

ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍՕՖ

Մեծ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ, ԺԱՄԱՅՈՅՅԻ

Կեդրոնաւոր

Մեծ Շուկայ, Զինճիրի խան

Մասնաճիւղ

Պահէ Գարու. ճէլայ Պէ խանի տակ

Ոսկի, արծաթ եւ օգտաւոր զրպանի, պատի ժամացոյցներ եւ այգադարձոյցներ (Reveil le matin), սնդանի եւ զարդասեղանի (console) ժամացոյցներ, մեծ զանազանութիւն ժամացոյցի չղթաներու: Ճոխ միւրք ապարանջաններու, ժատաններու, պոսչներու, օղերու ելն. ելն:

Ոսկեղէն եւ արծաթեղէն պարկաւեր՝ սպասի յատուկ:

Մի խաբուիք պատերու վրայ փակցուած խոշոր ժամացումներ: Փնտռեցէր ամեն տեղ եւ ամեն ատեն ՍԱՐԳԻՍՕՖ Տան ժամացոյցները, որոնք 25 տարիներէ ի վեր հրապարակի վրայ հռչակ հանած են, իրենց տոկոսներէամբ, ճշգրտութեամբ եւ բարեճեւորութեամբ: (27) 5—52

ՀՐԱՏԵՐԱԿՈՒԵՑԱԻ ԱՆԳԼԵՐԵՆԷ-ՀԱՅԵՐԵՆ ԳՐՊԱՆԻ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Որ կը լրացնէ կարեւոր պէտք մը ուսանողներու, ճամբորդներու եւ առեւտրական գործերով զբաղողներու համար:

Գին 8 Ղրշ:

Կը գտնուի բոլոր գրավաճառներուն քով: Կեդրոնաւորներն է Սպահան Տպարան Մեծաքանակ գնողներու գեղջ

ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ

Ա.Տ.Ա.Մ.Ն.Ա.Բ.Ո.Յ.Ժ

Պոլիս, Պահէ Գարու, Պին Պիր Զեյիտին դիմաց

ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ լոճն առաւօտ կանուխ կը գտնուի

Սկիւտար, Իճուսիէ, Տօղրամաճը փողոց իր բնակարանը

Ամէն օր 3—11 զեմը Պոլիս, Պահէ Գարու, Պին-Պիր-Զեյիտին դիմաց

Կիսակի օրեր՝ ժամադրութեամբ

ԻՆԵՒՆ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐ. ԸՆԿԵՐՈՒԹ.

ՀՐԴԵՅԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ՃԻԻՂ

Հաստատու ի Բարիզ 1828—1829

ՀՐԴԵՅԻ ՃԻԻՂ

Յր. 1902ի վերջ հատուց. միւսք 274 Միլ. 1902ին գանձուած ապահովագրին 24 » Դրամագլուխ եւ պահեստ 119 » Ապահովագրեալ գրամագլուխ 21 1/2 Միլ. Երբ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատուի 53.21% — ինչ որ «Ինքիս»-ի ապահովագրեցող կ'ընծայէ հսկայ երաշխաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ, ՆՄԱՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ԶԷ ԳՏԵԼ ԱՐԵՒԵԼԻՔԻ ՄԷՉ ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՐԻՇ ՈՒՆ Է ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԲՈՎ:

Առեւելքի համար մասնաւոր սակցոյց գեղջեալ գիներով: Նպաստաւոր պայմաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերազանց քան արիւնջ ո՛ր եւ է բնկերութեան պայմանները: Շահարածքներու տարուէ տարի անմիջական վճարու. որով «Ինքիս»-ի ապահովագրութեան ԶԵՐԾ են այն վնասներէն եւ յուսախաբանութիւններէն, որոց կ'ենթարկուին միշտ արեւմտեան, որ Շահարածքի ներքեւ բարդասն ՅՈՒՐԻՇ ՎԼԱՍԱԿԱՐ դուրեւմբ գործող բնկերութեանց հ'ապահովարարին:

Ընկերութեան գրամատունն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՈՒՐԱԿԱՆ ՊԱՆԲԱՆ:

Թուրքիոյ եւ Արեւելքի Տնօժ. ՈՐՈՒՆ ԲԱՅՈՒՐԵԱՆ

Կենաց ճիւղին Տնօժ. ՄԻՀՐԱՆ ՏԵՐՆԵՐՈՒԹԵԱՆ

Սրամպու. Սուրսն Համամ, Բասամ Բարբաթոյ ու

Դոր Գործակալութիւն, Հայաստան Ինտելի խան

(33) Գործակալութիւնը Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքայ մէջ 3—52

ՖԷՆԻՔՍ ՕԹՐՈՒՇԻԷՆ

ԵՆ 8 Հ ԴԵՇԻ ՇՈՎՈՐ

ԿԱՅՈ. ԹԱԳ. ԱՌԱՆՉԱՆՈՐԶԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ՎԵՐԵՆԱՆ 1860ԻՆ

Դրամանակ՝ Համար. քօ թան, թիւ 52, 53, 54, 55, 56

Լիազօր Երկայացուցիչ՝ Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Ֆէնիքս Օթրիշիէն Ընկերութեան կենաց ապահովագրութեան օրինակ մը. — 35 տարեկան սկզբ որ կ'ուզէ ապահովագրուիլ Ֆէնիքս Օթրիշիէն ընկերութեան 20,000 Փրի եւ քանակէնից տարուան համար, տարեկան 925 8) Փր. պիտի վճարէ ու պայմանաժամուն պիտի ստանայ 31,266 Փր. հնչուն դրամ ամբողջովին Իսկ եթէ մեռնի զոր օրինակ, 10 տարիէն, իր ժառանգորդները անմիջապէս պիտի ստանան 21,314.62 Փր.: Այս ամէն գումարները ՄԻՆՈՒԱՆԱԿԱՆ, չեն, այլ ԻՐԱԿԱՆ, եւ Ֆէնիքս Օթրիշիէն ընկերութիւնն այս գումարներուն վճարումը կ'երաշխաւորէ իր բոլորով:

Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ԹԵՅԻ ՄԵՇ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Պոլիս, Պահէ Գարու

Ճէլայ պէյ խանին կից, Եիւ 10

ԱՅՆԻԻ ԹԷՅԵՐ

ԱՃԱՆ ԹԷՅԵՐ

ԵՅՅԻ ԸՆՏԻՐ ԽՈՒՆՈՒՐԳԵՆԵՐ

ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ-ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԹԷՅԻ ԽՈՒՆՈՒՐԳԵՆԵՐԸ

ԱՆՄԻՏԵԼԻ

ՏԵՍԱԿՈՎ ԵՒ ԳԻՆՈՎ

Դու առնելէ կ'ընդունուին ամէն քանակ կոթեւներ յանձնարարութիւններ եւ կը կատարուին ամենայն ճշգրտագնութեամբ

ԱՊԱՌԻԿ

Վ.Ա.ՃԱՌՈՒՄ

ՀԱՅԱԹԱԿԱՆՈՎ

Եթէ կ'ուզէք ամէն տեսակ զոհարեղեններ ունենալ, տօման ու ճաշակաւոր, թէ՛ արեւելեան եւ թէ՛ եւրոպական հաշակով պատրաստուած, ժամացոյցներ, արծաթեայ պատկաններ եւլն. գիմեցէ՛ք Պոլիս, Ոսկերչաց Շուկան, Մեծ-Փողոց, թիւ 13:

Հարիւրին 20 կանխիկ, մնացեալին համար 100ին 5 մասնավճար: Կանխիկ գնողին համար հարիւրին 5 զեղչ: Գործածուած գոհարեղենները եթէ մնասուն օրէն 100ին 10 զեղչով եւ կ'առնուին. իսկ ապտիկ գնողներէն 100ին 15 զեղչով:

13—13